

UNIVERZITA KARLOVA

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH A ARCHIVNÍHO STUDIA

Bakalářská práce

VALERIJA JUDINA

Okupace Prahy za války o rakouské dědictví
z pohledu neúředních písemných pramenů

The Occupation of Prague during the War of the Austrian Succession
in Non-administrative Historical Sources

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí, doc. PhDr. Ivaně Ebelové, CSc., za cenné rady a podněty k vytvoření této bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Abstrakt

Práce sleduje vnímání okupace Prahy v letech 1741–1743 za války o rakouské dědictví obyvatelstvem Prahy a okolí prostřednictvím čtyř pramenů. Jedná se o letopis staroměstského měšťana Františka Václava Felíře, anonymní Paměti pražské zapsané do staroměstské městské knihy, letopis novoměstského měšťana Ignáce Gedeona Lotha a paměti líbeznického faráře Jiřího Václava Paroubka. Pohled autorů sledovaných pramenů je analyzován na základě jednotlivých vybraných událostí během okupace města.

Klíčová slova: Válka o rakouské dědictví, Slezské války, Válka o země Koruny české, Marie Terezie, Karel Albrecht, Karel VII. Bavorský, Praha, Líbeznice, dějiny pražských měst, okupace Prahy Francouzi, Bavorsky a Sasy, měšťanstvo, neúřední prameny, letopis, paměti, František Václav Felíř, Ignác Gedeon Loth, Jiří Václav Paroubek, Paměti pražské.

Abstract

Through four historical sources from Prague and its surroundings, the thesis looks at citizens' perception of the occupation of the Czech capital in 1741–1743, during the War of the Austrian Succession. The sources include the annals by František Václav Felíř, a member of the Old Town bourgeoisie, the anonymous Paměti pražské (*Prague Memoir*) recorded in one of the Old Town municipal books, the annals by Ignác Gedeon Loth, a member of the New Town bourgeoisie, and the memoir of Jiří Václav Paroubek, a pastor from the near village of Líbeznice. The authors' views are analysed on the basis of selected events from the times of the occupation.

Keywords: War of the Austrian Succession, Silesian Wars, Maria Theresa, Charles Albert, Charles VII of Bavaria, Prague, Líbeznice, history of Prague towns, French-Bavarian-Saxonian Occupation of Prague, bourgeoisie, non-administrative historical sources, annals, memoir, František Václav Felíř, Ignác Gedeon Loth, Jiří Václav Paroubek, Paměti pražské.

Obsah

Úvod.....	6
1. Vnitřní a vnější znaky vybraných pramenů.....	12
1.1 Autoři.....	12
1.1.1 František Václav Felíř.....	12
1.1.2 Autoři Pamětí pražských.....	12
1.1.3 Ignác Gedeon Loth.....	12
1.1.4 Jiří Václav Paroubek.....	13
1.2 Charakteristika pramenů.....	14
1.2.1 Letopis Františka Václava Felíře.....	14
1.2.2 Paměti pražské.....	16
1.2.3 Letopis Ignáce Gedeona Lotha.....	17
1.2.4 Paměti Jiřího Václava Paroubka.....	19
2. Vybrané události války o rakouské dědictví a jejich zpracování vybranými autory.....	22
2.1 Dobývání Prahy francouzským, bavorským a saským vojskem.....	22
2.2 Působení Karla Albrechta v Praze.....	28
2.3 Francouzská vláda nad Prahou.....	33
2.3.1 Nařízení okupační správy.....	33
2.3.2 Ekonomická situace ve městě a rabující výpady do okolí.....	34
2.3.3 Poškození Prahy a jejího okolí během okupace.....	38
2.3.4 Útoky rakouské armády na okupovanou Prahu a pruská a saská armáda ve městě během okupace.....	40
2.3.5 Odchod francouzsko-bavorských vojsk z Prahy.....	43
2.4 Působení Marie Terezie v Praze.....	45
Závěr.....	48
Seznam literatury.....	50
Příloha 1 – Zmínky o událostech během okupace Prahy.....	i
Příloha 2 – Vývoj ceny koně během okupace.....	iii
Příloha 3 – Ukázky z pramenů.....	iv

Úvod

Tato práce srovnává čtyři neúřední prameny, které postihují okupaci Prahy francouzsko-bavorským vojskem za války o rakouské dědictví (1740–1748). Cílem práce je sledovat vnímání války a okupace města z pohledu měšťanů, což činíme pozorováním vybraných událostí z doby okupace.

Zvolila jsem neúřední prameny, které zapsaly osoby pocházející z měšťanského stavu. Jedná se o letopis staroměstského měšťana Františka Václava Felíře¹, anonymní Paměti pražské² zapsané do oficiální pamětní knihy staroměstské radnice, letopis novoměstského měšťana Ignáce Gedeona Lotha³ a paměti líbeznického faráře Jiřího Václava Paroubka⁴ zapsané do farní pamětní knihy. Poslední jmenovaný sice není pražským měšťanem, nabízí nám však pohled člověka z těsné blízkosti města.

Tento příspěvek je rozdělen na dva hlavní oddíly. První nese název *Vnitřní a vnější znaky vybraných pramenů* a je rozdělen na dvě kapitoly, jednu věnovanou autorům, tj. jejich životním datům, vzdělání, vyznání apod., druhou zaměřenou přímo na vnitřní a vnější znaky jednotlivých pramenů. Zde je mimo jiné zachyceno, jak prameny vznikaly nebo v jaké míře z nich můžeme vyčíst postoje autorů k válce.

Druhý oddíl – rovněž rozdělen na další části – nazván *Vybrané události války o rakouské dědictví* se zabývá konkrétními událostmi války, na nichž můžeme pozorovat přístup autorů pramenů. Důležitou událostí, která je sledována v první kapitole je dobývání Prahy francouzským, bavorským a saským vojskem na podzim 1741, kdy se Pražané setkali s touto válkou poprvé tváří v tvář. S vojskem přišel také bavorský kurfiřt, který si činil nárok na český královský trůn a jehož působení v hlavním městě věnujeme

¹ FELÍŘ, František Václav. *Letopis 1723–1756*. Ed. Jan Vogeltanz. Praha, 2011. Podobně jako u zbývajících vybraných pramenů budu na následujících stránkách odkazovat na stránky jejich vydání, neboť se domnívám, že jsou čtenáři přístupnější.

² Zápis nenese žádný oficiální nadpis, proto zde přejímám název, který dal dílu jeho vydavatel a editor Josef Teige, tj. *Paměti pražské*. TEIGE, Josef (ed.). *Paměti pražské z let 1732–1743*. Praha, 1904.

³ Celým názvem *Kurzgefasste historische Jahrgeschichten. Von Ursprung der Boehmischen Nation. Der die ersten Einwohner des Landes gewesen, in welchen Jahr Czechund Lech in Boehaim gekommen, und wann Czech die Regirung angetreten. Dann das unter jeden Hertzog, und Koenigs Regirung Merckwuerdiges vorgefallen. Alles aus bewekrten Authoribus zusammen getragen, und beschrieben von mir Ignatio Gedeone Loth*. Pro přehlednost přebíráme název „Lothův letopis“, který dílu dal Matěj Kovář – překladatel a vydavatel otisku letopisu ve Sborníku historického kroužku. KOVÁŘ, Matěj. *Praha za vlády Francouzů, Bavorů i Prusů r. 1742–1744*. In: Sborník historického kroužku, ročník V.–X., 1904–1909.

⁴ Ačkoli je část farní knihy, kde začínají Paroubkovy Paměti, nadepsána „Memorabilia“, v dalším textu používáme raději český výraz Paměti, jak dílo nazval Václav Beneš Třebízský, který jeho text otiskl ve Sborníku historickém z roku 1884. TŘEBÍZSKÝ, Václav Beneš. *Paměti Jiřího Václava Paroubka, někdy vikáře a faráře v Líbeznicích (1740–1774)*. In: REZEK, Antonín. (ed.), Sborník historický, ročník II., svazek 4–6, 1884.

prostor. Tato kapitola má ukázat, jak vybraní autoři hleděli na nového českého krále a zda ho vůbec za svého panovníka považovali. Ve třetí kapitole se zabývám francouzskou okupační správou. Vzhledem k množství úhlů pohledů je kapitola rozdělena na několik podkapitol. Francouzské vojenské velení vládlo pomocí patentů a nařízení, která značně ovlivňovala obyvatelstvo, proto zde sleduji, jak byla tato nařízení v pramenech reflektována. Nálady obyvatelstva a jeho pohled na okupační správu ovlivňovala též ekonomická situace ve městě. Při jejím zhoršení frustrované obyvatelstvo hledalo viníka. Dále se zastavuji u poničení města v důsledku bojů nebo strategických opatření, čemuž autoři pramenů věnovali mnoho zápisů. S tím souvisí útoky rakouské armády na zabrané město, které obyvatelstvo se zájmem pozorovalo. Zde se zabývám tezí, zda měšťané s radostí očekávali příchod armádu a považovali ji za osvoboditelskou, nebo nikoli. Pozastavuji se také nad postojem k dalším vojskům, která bojovala na francouzsko-bavorské straně, tj. nad pruským a saským vojskem. Poslední podkapitola týkající se francouzské okupační správy s názvem *Odchod francouzsko-bavorských vojsk z Prahy* nepotřebuje dalšího popisu. Snažím se v ní zhodnotit, jak se ve vybraných pramenech zrcadlí ukončení okupace Prahy, a tedy i války, pro městské a venkovské obyvatelstvo. Poslední kapitola je pak věnovaná působení Marie Terezie v Praze, kde se snažím komparovat zachycení obou pretendentsů na trůn v hlavním městě v těchto neúředních pramenech.

Tato práce se má zařadit mezi příspěvky k regionálním (pražským) dějinám v novověku. Sledovaným subjektem je v ní především pražské měšťanstvo, které je představováno autory vybraných pramenů. Při historické práci jsem užila jak induktivní, tak deduktivní metody. Vybrané události sleduji v jistém časovém období, k čemuž užívám diachronního přístupu ke zpracování dějin. Komparací pramenů se snažím dobrat k obecnějším tvrzením a zachycení nálady obyvatelstva ve válečném období. Vybrané události mají fungovat jako sondy, kterými se zabýváme podrobně, abychom lépe pochopili jinak dynamicky probíhající sled událostí.

Vycházela jsem především z textu vybraných pramenů a příspěvků, které o nich napsali jejich vydavatelé. Dílo Františka Václava Felíře představil poprvé Josef Bouchal ve Sborníku historického kroužku v roce 1899 v článku *František Václav Felíš a jeho letopis*⁵. Podrobnější studii přinesl až v roce 2011 Jan Vogeltanz⁶, který pramen vydal a opatřil ho potřebným poznámkovým aparátem a dalšími komentáři. Vogeltanz se Felířovým letopisem věnoval i v dalších svých článcích: *Měnová problematika v Letopise*

⁵ BOUCHAL, Josef V. *František Václav Felíš a jeho letopis*. In: Sborník Historického kroužku, ročník VIII., číslo 2, 1899, s. 91-95.

⁶ FELÍŘ, F. V. *Letopis 1723–1756*. Ed. Jan Vogeltanz. Praha, 2011.

Františka Václava Felíře vydaný v Numismatických listech v roce 1988⁷ anebo ve sborníku Ibero-Americana Pragensia z roku 1989 příspěvek s názvem *Los terremotos de Lima y Lisboa según los Anales de Francisco Wenceslao Felíř*⁸. Pamětem pražským se věnoval Josef Teige⁹, který je v roce 1904 vydal, avšak ne v úplnosti. Jak sám píše, opisy patentů, které byly vydány již dříve, ponechává stranou. Sborník však ani nemohl věnovat prameni více prostoru, na podrobnější studii tak Paměti pražské stále čekají. Sborník historického kroužku vydával pravidelně mezi léty 1904 a 1909 překlady Lothova letopisu od Matěje Kováře¹⁰, což bylo naposled, kdy se jím někdo důsledně zabýval. Paměti Jiřího Václava Paroubka otiskl a opatřil krátkým komentářem Václav Beneš Třebízský v několika svazcích Sborníku historického v roce 1884¹¹. Roku 2001 vyšel článek Michaely Horákové¹² z konference *Paměti – způsob zobrazení skutečnosti*, kde se autorka na příkladu Paroubkových a Kocmánkových pamětí¹³ zabývala paměťmi jako typem pramene.¹⁴

Ke vzniku této bakalářské práce jsem užila monografii Milana Hlavačky *Karel Albrecht*¹⁵ a pro politické dějiny války též díla Aleše Skřivana *Evropská politika 1648 – 1914*¹⁶. Dále bylo využito několika hesel v encyklopediích *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, *Encyclopædia Britannica*, *Allgemeine Deutsche Biographie*, *Neue Deutsche Biographie* a v *Ottově slovníku naučném*¹⁷.

Mezi další prameny, které se dají využít při studiu války o rakouské dědictví, patří anonymní *Diarium Pragense*, které vzniklo roku 1744¹⁸, *Paměti sedláka Josefa Dlaska*

⁷ VOGELTANZ, Jan. *Měnová problematika v Letopise Františka Václava Felíře*. In: Numismatické listy 45, č. 2, 1990, s. 33–45.

⁸ VOGELTANZ, Jan. *Los terremotos de Lima y Lisboa según los Anales de Francisco Wenceslao Felíř*. In: Ibero-Americana Pragensia: Anuario del Centro de Estudios Ibero-Americanos de la Universidad Carolina de Praga / 23. 1989 [vyd. 1991], s. 183–188.

⁹ TEIGE, J. (ed.). *Paměti pražské z let 1732–1743*. Praha, 1904.

¹⁰ KOVÁŘ, M. *Praha za vlády Francouzů, Bavorů i Prusů r. 1742–1744*. In: Sborník historického kroužku, ročník V.–X., 1904–1909.

¹¹ TŘEBÍZSKÝ, V. B. *Paměti Jiřího Václava Paroubka, někdy vikáře a faráře v Líbeznicích (1740–1774)*. In: REZEK, Antonín. (ed.), Sborník historický, ročník II., svazek 4–6, 1884.

¹² Viz HORÁKOVÁ, Michaela. *Ke specifické barokních pamětí*. In: Sb. z konference Paměti – způsob zobrazení skutečnosti. Olomouc, 2001. s. 107–115.

¹³ Více o Kocmánkových pamětech viz: TICHÁ, Zdeňka. *Kroniky válečných dob: Lamentací země moravské, Paměti prostějovské, Paměti Kocmánkovy, Paměti Harantovy*. Praha, 1975.

¹⁴ Jelikož již byly všechny vybrané zdroje vydány, odkazujeme v dalším textu na stránky pramenů ve vydaných verzích, protože se domníváme, že jsou čtenáři dostupnější než originální verze uložené v archivech.

¹⁵ HLAVAČKA, Milan. *Karel Albrecht*. Praha, 1997.

¹⁶ SKŘIVAN, Aleš. *Evropská politika 1648 – 1914*. Praha, 1999.

¹⁷ Viz seznam použité literatury.

¹⁸ *Diarium Pragense. Das ist Ausführliche Beschreibung Alles deßen, Was sich von Anfang des letztern Böhmischen Kriegs an so wohl Bey der Belagerung und Eroberung Der Königlichen Haupt-Stadt Prag, Als auch seit deme selbige mit Königlichen Preußischen Trouppen besetzt*

sepsané rolníkem z Dolánek u Turnova¹⁹ nebo paměti dalšího rodáka z Turnovska, Václava Antonína Meissnera²⁰. V období okupace Prahy psal také farář u Panny Marie před Týnem a pozdější děkan vyšehradské kapituly, Kryštof Vojtěch Hubatius z Kotnova²¹, jehož dílo se ale více věnuje církevním záležitostem než válečným událostem. Pražané komunikovali s okolím pomocí korespondence, ve které líčili zážitky z války a situaci v okupovaném městě. Tak se nám například dochovala korespondence J. Tadeáše Hubatia z Kotnova s hrabětem F. V. z Trautmansdorfu²² nebo Maxmiliána Hillebrandta s hrabětem Vratislavem z Mitrovic²³.

O válce o rakouské dědictví v rámci sekundární literatury pojednal Jaroslav Goll v díle *Válka o země Koruny české (1740-1742)*²⁴, kde se dočteme více o politických událostech a průběhu války. Válkou ale i situací v okupované Praze se zabývala Marie Lišková v díle *Vláda Karla Albrechta Bavorského v Čechách (1741-1742)*²⁵ nebo v příspěvcích do Pražského sborníku historického²⁶ a Documenta Pragensia²⁷. Pobyt francouzsko-bavorského vojska v Čechách sledovala studie *Francouzi a Bavoři v Praze roku 1741-3*

gewesen, So dann ferner bey Verlassung derselben und des Königreichs Böhmen, sowohl in als außerhalb der Stadt Merckwürdiges zugetragen und begeben hat. Praha, 1744.

Online viz: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10000122_00009.html, cit. dne 15-07-2018.

¹⁹ Dílo poprvé vydal Václav Vaněk v roce 1898: DLASK, Josef – VANĚK, Václav. *Zápisky Josefa Dlaska, rolníka v Dolánkách u Turnova: 1716–1853*. Turnov 1898. Vycházel z něj při svých studiích i Josef Pekař, který Dlaskovi věnoval kapitolu v díle: PEKAŘ, Josef. *O smyslu českých dějin*. Praha 1990. Kvůli nedostatkům Vaňkova vydání byly Dlaskovy zápisky otištěny roku 1941 znovu Františkem Kutnarem: DLASK, Josef. – KUTNAR, František. *Paměti sedláka Josefa Dlaska*. Praha 1941. Nejnovější vydání připravila roku 2015 Alžběta Kulíšková: DLASK, Josef. – KULÍŠKOVÁ, Alžběta. (ed.). *Zápisky sedláka Josefa Dlaska: Měl jsem nestálé štěstí*. Turnov, 2015.

²⁰ Vydal Josef Vítězslav Šimák roku 1923: ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *Paměti Václava Antonína Meissnera, sousedu turnovského, z l. 1538–1744*. In: *Od Ještěda k Troskám 1*, č. 7 a 8. 1923, s. 174–182.

²¹ Originál Paměti je dnes uložen v Archivu Pražského hradu. Překlad rukopisu z latiny připravil Antonín Podlaha, avšak ten je s mnohými vynechávkami nedostačující: PODLAHA, Antonín. *Paměti Kryštofa Vojtěcha Hubatia z Kotnova, faráře u P. Marie před Týnem v Praze z let 1735-1744*. In: *Časopis katolického duchovenstva*, 1922, str. 123–130.

²² Těmto dopisům se věnoval Eduard Šebesta, který je v německém originále otiskl a ke každému sepsal stručný regist v češtině: ŠEBESTA, Eduard. (ed.). *Prameny k dějinám Prahy v letech 1740-1784. [Část] 1, Dopisy J. Tadeáše Hubatia z Kotnova hraběti F.V. z Trautmansdorfu 1741 až 1744*. Praha, 1912.

²³ Hillebrandtovu korespondenci analyzovali: PAVLÍČKOVÁ, Radmila – PRCHAL, Vítězslav. *Dopisy Maxmiliána Hillebrandta hraběti Vratislavovi z Mitrovic z obsazené Prahy roku 1742*. In: *Theatrum historiae* 8, 2011, s. 121–149.

²⁴ GOLL, Jaroslav. *Válka o země Koruny české (1740-1742)*. Praha, 1915.

²⁵ LIŠKOVÁ, Marie. *Vláda Karla Albrechta Bavorského v Čechách (1741-1742)*. Praha, 1950.

²⁶ LIŠKOVÁ, Marie. *Praha za války o země koruny české (1741–1742)*. In: *Pražský sborník historický 1967–1968*, Praha, 1968, s. 58–81.

²⁷ LIŠKOVÁ, Marie. *Válečné výdaje a škody v pražských městech v letech 1741–1744*. In: *Documenta Pragensia*, 6/1, Praha, 1986, s. 249–273.

Kamila Neumannová²⁸, článek Františka Tichého, *Ku pobytu francouzského a bavorského vojska r. 1741 v Praze*, otištěný v Časopise Společnosti přátel starožitností českých²⁹ nebo příspěvek Theodora Tupetze v *Historische Zeitschrift Die bayerische Herrschaft in Böhmen. 1741-1742*.³⁰ Prusko v této válce sleduje například František Stellner v článku *Historického obzoru, Prusko za válek o rakouské dědictví*³¹ nebo František Slavík v knize *Pruské usilování o země české*³².

Při větším zájmu o českou královnu Marii Terezii může čtenář sáhnout po dílech *Marie Terezie: Velká žena na habsburském trůně* Franze Herreho³³, *Marie Terezie a Evropa*³⁴ Victorina Luciena Tapié nebo *Dějiny panování císařovny Marie Teresie*³⁵ Josefa Svátka. O Habsburky se mimo jiné obecně zajímali Ivana Čornejová, Jiří Rak a Vít Vlnas v monografii *Habsburkové v českých dějinách*³⁶. Poznatky o sledované době sepsal v několika svých dílech Zdeněk Kalista, za všechny jmenujme *České baroko*³⁷. Roman Vondra se v díle *České země v letech 1705-1792*³⁸ věnoval dějinám českých zemí 18. století. Pro podrobnější informace o literatuře českého baroka použijeme texty Miloše Sládka³⁹ nebo Josefa Vašici⁴⁰. O kronikářství v době baroka pojednal Otakar Nahodil a Antonín Robek v díle *České lidové kronikářství*⁴¹. Karel Richter napsal několik děl týkajících se válek 18. století, například *Trenk: Životní příběh geniálního válečníka*⁴² nebo *Třeba i železem a krví: Prusko-rakouské války 1740–1866*⁴³. Českými králi v průběhu dějin se zabývali Marie Ryantová a Petr Vorel v díle *Čeští králové*⁴⁴, českými

²⁸ NEUMANNOVÁ, Kamila. *Francouzi a Bavoři v Praze roku 1741-3*. Praha, 1940.

²⁹ TICHÝ, František. *Ku pobytu francouzského a bavorského vojska r. 1741 v Praze*. In: Časopis Společnosti přátel starožitností českých, 1908, s. 199–201.

³⁰ TUPETZ, Theodor. *Die bayerische Herrschaft in Böhmen. 1741-1742*. In: *Historische Zeitschrift*, sv. 42, Mnichov 1879, s. 385–441.

³¹ STELLNER, František. *Prusko za válek o rakouské dědictví*. In: *Historický obzor*, ročník 4, č. 5–6, 1993, s. 122–126.

³² SLAVÍK, František. *Pruské usilování o země české*. Praha, 1901.

³³ HERRE, Franz. *Marie Terezie: Velká žena na habsburském trůně*. Praha, 2012.

³⁴ TAPIÉ, Victorin Lucien. *Marie Terezie a Evropa: Od baroka k osvícenství*. Praha, 1997.

³⁵ SVÁTEK, Josef. *Dějiny panování císařovny Marie Teresie*. Část 1. Praha, 1897.

³⁶ ČORNEJOVÁ, Ivana – RAK, Jiří – VLNAS, Vít. *Habsburkové v českých dějinách: Ve stínu tvých křídel*. Praha, 2012.

³⁷ KALISTA, Zdeněk. *České baroko: Studie, texty, poznámky*. Praha, 1941.

³⁸ VONDRA, Roman. *České země v letech 1705-1792: Věk absolutismu, osvícenství, paruk a třírohých klobouků*. Praha, 2010.

³⁹ Například SLÁDEK, Miloš. *Malý svět jest člověk aneb výběr z české barokní prózy*. Praha, 1995. A další.

⁴⁰ VAŠICA, Josef. *České literární baroko*. Brno, 1995.

⁴¹ NAHODIL, Otakar – ROBEK, Antonín. *České lidové kronikářství*. Praha, 1960.

⁴² RICHTER, Karel. *Trenk: Životní příběh geniálního válečníka*. Praha, 2004.

⁴³ RICHTER, Karel. *Třeba i železem a krví: Prusko-rakouské války 1740–1866*. Praha, 2007.

⁴⁴ RYANTOVÁ, Marie – VOREL, Petr. (edd.). *Čeští králové*. Praha, 2008.

zeměmi potom František Martin Pelcl v *Geschichte der Böhmen*⁴⁵, případně též *Československé dějiny 1648-1781* Eduarda Maura⁴⁶. K dějinám pražského Starého Měště se hodí dílo Karla Jaromíra Erbena, *Die Primatoren der kön. Altstadt Prag*.⁴⁷

⁴⁵ PELCL, František Martin. *Geschichte der Böhmen, von den ältesten bis auf die neuesten Zeiten: von den ältesten bis auf die neuesten Zeiten*. 2. díl. Praha, 1817.

⁴⁶ MAUR, Eduard. *Československé dějiny 1648-1781*. Praha, 1983.

⁴⁷ ERBEN, Karel Jaromír. *Die Primatoren der kön. Altstadt Prag*. Praha, 1858.

1. Vnitřní a vnější znaky vybraných pramenů

1.1 Autoři

1.1.1 František Václav Felíč

František Václav Felíč se narodil koncem září 1700 jako syn Salomeny a Mikuláše Felíčových a patřil do měšťanského stavu. Rodina byla katolického vyznání. Otec působil jako kantor v kostele svatého Martina ve zdi a oba strýcové byli duchovní na mimopražských farách. Felíče pokřtili právě u sv. Martina ve zdi a oddán byl u svatého Jiljí, kde je také pochován. Na Karlově Univerzitě se stal magistrem svobodných umění a filozofie, ale navštěvoval také práva. Od 11. ledna 1730 až do své smrti roku 1757 zastával úřad asesora rychtářského práva na Starém Městě. Byl to tedy vzdělaný staroměstský měšťan, úředník a katolík.⁴⁸

Ač se Felíč oženil s Magdalenou Františkou Strakovou již roku 1724, umíral bezdětný. Manželé nepatřili mezi bohaté měšťanstvo, neměli ani vlastní dům. Zemřel v padesáti sedmi letech a svůj majetek odkázal kromě Magdaleny také svým třem bratrům a jejich dětem. Dva jeho bratři Samuel a Karel žili také na Starém Městě, třetí bratr Jan žil ve Velkém Varazdíně v Uhrách.⁴⁹ Zdá se tedy, že po Felíčovi zůstal pouze jeho Letopis.

1.1.2 Autoři Paměti pražských

Paměti pražské představují mezi vybranými prameny výjimku, neboť jejich autor je neznámý. Celá kniha je psána několika rukama a ani úsek o okupaci Prahy nemusel psát jeden jediný autor. Písaři byli úředníci na staroměstské radnici, soudě dle obsaženého sdělení a vtačeného znaku Starého Města na obálce knihy. Jelikož původně mělo jít o knihu zaznamenávající obnovy městské rady a pány „inspectores“ záduší a cechů, můžeme soudit, že se jedná o oficiální knihu patřící k radnici Starého Města, a ne o iniciativu jednotlivce. Stejně jako Felíč působili autoři Paměti na Starém Městě. Autoři nám o sobě nezanechali žádné informace a v rukopise nenalezneme žádný podpis ani jinou indicii napovídající, kdo by mohl být původcem díla.⁵⁰

1.1.3 Ignác Gedeon Loth

I další pisatel Ignác Gedeon Loth byl pražským měšťanem, který však oproti dosud uvedeným pocházel z Nového Města. O jeho životě není mnoho známo, snad jen že

⁴⁸ FELÍČ, s. 10.

⁴⁹ Tamtéž, s. 11.

⁵⁰ TEIGE, s. 1–2.

vlastnil – jak sám poznamenává – „dost malý domek“⁵¹ na Novém Městě, tudíž na rozdíl od Felíře měl určité materiální zázemí. Nic dalšího z jeho života nevíme, v letopise nenalezneme zápisy, které by se přímo týkaly autorovy osoby nebo života. Z díla, které nám zanechal, můžeme vyčíst pouze několik jeho vlastností. Loth byl velmi vzdělaný, především v prvním svazku svého díla čerpá materiál z děl soudobé historiografie, z nichž mnohdy i doslova opisuje. Kromě nejčastěji citované Kroniky české Václava Hájka z Libočan užívá také díla Tomáše Pěšiny z Čechorodu nebo Bartoloměje Paprockého z Hlohol a dalších. Z letopisů je také patrné, že autor byl zapálený katolík a oddaný panovníci.⁵²

Není známo, kdy se Loth narodil ani, kdy zemřel. Jeho letopis končí pruskou okupací Prahy, a my se tak můžeme domnívat, že v té době zemřel, nebo onemocněl a nemohl psát. Nezdá se pravděpodobné, že by svévolně přestal psát, jistě by si nenechal ujít poznámky k pruskému odchodu z Prahy nebo návratu rakouských vojsk.

1.1.4 Jiří Václav Paroubek

O Jiřím Václavu Paroubkovi se toho dochovalo nejvíce, jeho životopis totiž zapsal do téže líbeznické pamětní knihy tamní kaplan Jan Emanuel Fibiger. Paroubek se narodil do měšťanské rodiny roku 1704 v Sadské na Poděbradsku. Studoval v Praze a po vysvěcení na kněze, působil jako kaplan a později administrátor v Sobotce. Roku 1737 se stal farářem v Líbeznících a vikářem foraneem (okrskovým vikářem) Kouřimského kraje, tyto funkce zastával až do své smrti roku 1778 v Líbeznících.

Podle Fibigera byl velmi váženým farářem a obvykle dobře znal osoby, které jeho faru navštěvovaly. Zároveň dbal na to, aby chodily ke zpovědi a zůstaly věrné katolické víře. Kromě kázání, ve kterém prý vynikal, učil děti náboženství. Byl literárně činný, kromě svých Paměti sepsal také *Žalmy*, *Pjsně na ewangelia nedělnj* a *Weytah swěta*. Jeho život se tedy odehrával především v blízkosti víry. Známá je jeho dobročinnost, často rozdával almužny a chudé děti učil zdarma náboženství. Roku 1762 koupil dům v Sadské a učinil z něj „dům chudých“, což dokazuje jednak péči o chudé, jednak že neměl nouzi o finanční zdroje. Paroubek byl vzdělaný, uměl latinsky, česky a německy. Rovněž se během francouzské okupace Prahy pokoušel domluvit francouzsky, plyně ji však zřejmě neovládal.⁵³

⁵¹ KOVÁŘ, 1905, s. 226.

⁵² KOVÁŘ, 1904, s. 16.

⁵³ *Ottův slovník naučný*. 19. díl. 1897, s. 271–272.

Všichni vybraní autoři pocházeli z měšťanských rodin, tři z nich v měšťanském stavu také jako městští úředníci zůstali po zbytek života, čtvrtý přešel do stavu duchovního, vedl totiž faru. Zdá se, že nikdo z autorů nepatřil mezi zámožnější obyvatele, ač někteří byli samozřejmě majetnější než jiní. O všech ale s jistotou můžeme říci, že to byli katolíci sídlící v Praze nebo jejím okolí.

1.2 Charakteristika pramenů

1.2.1 Letopis Františka Václava Felíře

Letopis Františka Václava Felíře je psán v pěti sešitech od roku 1723 do 1756. První sešit o třiceti dvou fóliích zahrnuje léta 1723–1731 a je nadepsaný: *Krátký letopis devíti-letý totiž roku 1723, 1724, 1725, 1726, 1727, 1728, 1729, 1730, 1731*. Název *Pochválen bud' Ježíš Kristus až na věky Krátký a znamenitý letopis roku 1732, 1733, 1734, 1735, 1736, 1737, 1738, 1739* nese druhý sešit, který postihuje, jak z názvu vypovídá, léta 1732 až 1739 na jednadvaceti fóliích. Války o rakouské dědictví se týká sešit třetí a čtvrtý, které se částečně překrývají. Třetí díl, čítající čtyřicet sedm listů s názvem *Laudetur Iesus Christus Krátký letopis na rok Páně 1740, a pak poslušně na jiná léta, totiž rok 1741, 1742* dosahuje až roku 1744. Právě v období, kdy byla Praha okupována, se oba sešity překrývají, neboť čtvrtý sešit o sedmdesáti sedmi fóliích zahrnuje léta 1741 až 1748. Čtvrtý sešit můžeme považovat za opravu třetího sešitu, jelikož je rozšířen o některé pasáže, zatímco části, kde se pozitivně hledí na Karla Albrechta, francouzské nebo bavorské vojsko, Felíř v dalším díle vyškrtl. Naopak jsou dodána slova hájící měšťanstvo či šlechtu a oslavující rakouskou armádu či Marii Terezii. Tento díl vznikl zřejmě jako reakce na změnu politické situace v zemi, a proto nese i pro rakouskou stranu lichotivý název *Krátké poznamenání co se přihodilo od příchozí Jeho Knížecí milosti (tit. ple.) knížete Kristiána z Lobkovic, jakožto na ten čas zřízeného komendujícího generála v Království českém a v Markrabství moravském a to jmenovitě roku 1741, počnouc od měsíce Augusti dne 8. v čas trvající vojny s kurfiřtem bavorským Karlem Albrechtem, též s jeho allijírovanými, totiž králem francouzským Ludvíkem XV. a kurfiřtem saským Augustem, králem polským, též kurfiřtem brandenburským Friedrichem, králem pruským sepsáno a poznamenáno ode mne níže psaného, který při tom obležení Měst Pražských jsem sám životně v dobrém zdraví, však dosti o velké nouzi a bídě přítomný byl, a co se dělo očitě sám vše spatřil*. Poslední pátá část psána na dvaceti dvou fóliích popisuje zbývající období od roku 1749 do 1756.⁵⁴

⁵⁴ FELÍŘ, s. 11–12.

Sešity jsou různě velké – první sešit má formát 342×250 mm, druhý 349×213 mm, třetí 353×215 mm, čtvrtý 292×186 mm a pátý 313×197 mm. Felířův rukopis obsahuje vložené tištěné či psané dokumenty, které napsali pravděpodobně jiní autoři, a jsou různých druhů a žánrů, například kramářské písně, dopisy, soudní zápis, různé zprávy, seznam cen či kapitulační podmínky pražských měst z roku 1744.⁵⁵ Čísla stránek jsou uváděná ve vnějším horním rohu.

Felíř píše hlavně v češtině, v jeho rukopise však nalezneme i stopy němčiny a latiny. Latina je užitá pro právnické definice, záležitosti týkající se církve a také v chronogramech, synopsích a anagramech. Němčinu užívá ve věcech týkajících se především vojenských záležitostí, ale také se s ní setkáme v citovaných rozhovorech. Čeština je psána typicky pro toto období, řada slov není ustálena a v rukopise se objevuje v několika pravopisných podobách. Kromě běžných slov jsou také vlastní jména psána na několika místech různě, například francouzský velitel Belle-isle je označován i ve stejném odstavci jako Bel-isla, Belisle nebo Bellisle. Navíc je česká řeč doplněna germanismy a během francouzské okupace i galicismy. Celý text je většinou psán českým novogotickým písmem, pro zvýraznění používal písma humanistického.⁵⁶

Felíř nazval svoje dílo *Letopis* a skutečně do něj zapisoval události rok po roce, měsíc po měsíci, mnohdy i den po dni. Z větší části se snažil nevnášet do výkladu osobní postoje, ač na některých místech nevynechal různá hodnocení, a dokonce nadávky vůči Francouzům. Do letopisu zpravidla nezapisuje osobní zážitky a životní události, výjimku tvoří úmrtí některých členů jeho rodiny. Zároveň většinou neuvádí zdroje svých informací. Patenty a nařízení, o kterých čtenáře zpravuje, obvykle neopisuje celé, ale jen stručně shrnuje obsah. Píše pouze o současnosti, nepokouší se reflektovat události z dějin českého království, které sám nezažil. Pozoruhodná je Felířova autocenzura, kdy sám upravuje dříve napsaný text tak, aby odpovídal změněné politické atmosféře. Text zřejmě psal Felíř průběžně. U některých zápisů se vrací k předchozím událostem a doplňuje je. Na konci měsíce často dodává další informace, buď ty, které se nevešly dříve, anebo reflektující opakující se události měsíce. V některých případech rovněž přidává na konci roku hodnocení roku či události charakterizující daný rok.

Letopis byl vydán roku 2011 Janem Vogeltanzem.⁵⁷ Originál dnes leží ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích.⁵⁸

⁵⁵ Tamtéž, s. 11–14.

⁵⁶ Tamtéž, s. 12.

⁵⁷ FELÍŘ, F. V. *Letopis 1723–1756*. Ed. Jan Vogeltanz. Praha, 2011.

⁵⁸ Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Biskupské sbírky Litoměřice. Signatura: BIF 432. FELÍŘ, František Václav. *Letopis 1723–1756*. Staré Město Pražské. 1723–1756.

1.2.2 Paměti pražské

Paměti pražské datujeme od 1729 do 1757 a tvoří je pouze jedna kniha, která na obálce nese znak Starého Města pražského a nápis *Praga Vetus Finnis, Svecis Gotthiqo Fugatis Symbolon Hoc Fidei Caesare Dante Capit MDCXLIX*. Na prvních dvaceti třech stranách (tj. dvanácti listech) nalezneme již zmíněné seznamy osob obnovené rady a „inspectores“ záduší a cechů. Za nimi, tj. od dvanáctého listu, následují zprávy o různých pražských událostech, a to od roku 1732 až 1743. Tato část končí listem sedmdesát pět. Číslo listu byla později dopsána tužkou a jsou pouze na pravých stránkách rukopisu vždy v horním pravém rohu. Dále kniha zachycuje od listu sedmdesát šest až do listu devadesát tři obléhání Prahy roku 1757. Zpočátku je tvoří záznamy o slavných vjezdech do města a úmrtích, k okupaci Prahy dodávají Paměti podrobnější zprávy. Informace doplňují přehledem cen, záznamem řeči a opisy různých patentů a dekretů. Tato část končí okupací a blokací Prahy pruskou armádou roku 1757. Na posledních stránkách nalezneme „Poznamenání“ o všech královských rychtářích, primasech, radních a dalších úřednících sloužících na Starém Městě mezi léty 1701–1757.

Paměti pražské psali staroměstští úředníci, proto je styl rukopisu podobný tomu Felířovu. Autoři pocházeli ze stejného prostředí. Zápisy pro léta 1732 až 1743 jsou psány česky, celá pasáž o obléhání Prahy pruským vojskem v roce 1757 je potom již výlučně německy. Český text je doplněn latinou a němčinou. Latinsky jsou v tomto případě psány pouze chronogramy, jinak se tento jazyk v textu příliš nevyskytuje, vyjma několika jednotlivých slov (např. „*facultates*“ – fakulty apod.). Němčina je zastoupena hlavně v opisech patentů a dekretů. Jak je pro sledovanou dobu typické, dostávají se i v Pamětech do češtiny germanismy. Galicismy se zpravidla nevyskytují. Paměti jsou české části i opisy německých patentů psány českým novogotickým pásmem, humanistické písmo se vyskytuje zpravidla v názvech.

Paměti pražské jsou typickou městskou pamětní knihou, která obsahuje zápisy různorodého charakteru týkající města či království. Část knihy tedy tvoří seznamy osob ve vedení městských a cechovních úřadů, zbytek pak záznamy událostí důležitých pro město. Kromě těch týkajících se města bezprostředně jsou zde zaznamenány i ty, které se města tolik netýkají – například volba císaře nebo složení přísahy říšských stavů Karlu Albrechtovi. Záznamy z období války jsou jednak tvořeny opisy patentů a nařízení, které autoři do knihy zanášejí mnohdy vcelku, v původní řeči i se jmény osob, které se pod ně podepsaly, jednak prostými zápisy událostí, které se přihodily v určitý den. Paměti nejsou dílem jednoho autora, jak již bylo uvedeno výše, jde o oficiální městskou knihu, tudíž do nich obvykle neproniká postoj pisatele. O přítomnosti Karla Albrechta ve městě píší autoři uctivě a nesnaží se jeho nárok na český královský titul jakkoli zpochybnit, ale ani

ho podpořit. Je však nutné podotknout, že osvobození města roku 1743 hodnotí velmi kladně a zdůrazňují všeobecné nadšení místního obyvatelstva. Paměti se nesnaží ospravedlnit předchozí svědectví ani nečiní žádné pozdější úpravy textu. Ze všech sledovaných pramenů jsou právě Paměti dílem, ze kterého je nejmíň patrný osobní názor pisatelů. Jak píše jejich vydavatel Teige, je s podivem, že zůstaly vzhledem ke své neutrálnosti zachovány i po znovudobytí Prahy vojsky Marie Terezie.

Rukopis díla byl psán zřejmě s určitým časovým odstupem a nepravidelně. Po opisech nařízení často následují informace s dřívějším datem, než neslo nařízení. Rovněž v případě výpisů událostí se autoři vracejí k událostem, které se staly dříve. Je tedy možné, že si úředníci Starého Města vedli některé pamětní zápisy stranou nebo čerpali informace od jiných autorů a do městské pamětní knihy je zapisovali později.

Paměti pražské byly vydány Josefem Teigem v roce 1904⁵⁹. V Archivu hlavního města Prahy dnes leží originál, který je zpřístupněn na internetových stránkách archivu.⁶⁰

1.2.3 Letopis Ignáce Gedeona Lotha

Dílo Ignáce Gedeona Lotha tvoří dva svazky. První zachycuje dějiny českých zemí od příchodu Slovanů do roku 1658 a je uložen v Archivu hlavního města Prahy ve fondu *Farní úřad nejsvětější Trojice*.⁶¹ Druhý svazek, který obsahuje zápisy z války o rakouské dědictví mezi léty 1723–1744, je dnes bohužel buď ztracen, nebo se nedochoval. Část věnovanou válce o rakouské dědictví otiskl a přeložil Matěj Kovář ve Sborníku historického kroužku v letech 1904–1909⁶², tudíž čerpané informace o prameni pocházejí především odtud. V době, kdy Kovář zpracovával svůj příspěvek do sborníku, se oba svazky nacházely v archivu kostela Nejsvětější Trojice ve Spálené ulici na Novém Městě. Pisemnosti tohoto kostela v roce 1966 převzal Archiv hlavního města Prahy, dnes je v jeho držení pouze první svazek Lothova díla.⁶³

Oba svazky měly dle Kováře stejný rozměr 230×325 mm. První má 526 stran, druhý byl o něco tlustší a čítal 663 stran, několik popsaných listů však chybělo. Jelikož jsou v prvním díle čísla stránek uváděna vždy ve vnějším horním rohu, předpokládáme, že

⁵⁹ TEIGE, J. (ed.). *Paměti pražské z let 1732-1743*. Praha, 1904.

⁶⁰ Archiv hlavního města Prahy. Sběrka rukopisů. Signatura: 71. *Knihy pamětní*. Staré Město Pražské 1701–1757.

⁶¹ Archiv hlavního města Prahy. Farní úřad u Nejsvětější Trojice na Novém Městě Pražském. Signatura: f. ú. u Nejsv. Trojice na NMP. Inventární číslo: 14. *Ignác Gedeon Loth: "Kurzgefasste historische Jahrgeschichten. Von Urspr...."* Nové Město Pražské. Sine dato [II. pol. 17. století].

⁶² KOVÁŘ, M. Praha za vlády Francouzů, Bavorů i Prusů r. 1742–1744. In: Sborník historického kroužku, ročník V.–X., 1904–1909.

⁶³ BRÁTKOVÁ, Z. *Inventáře Archivu hlavního města Prahy: Farní úřad u Nejsvětější Trojice ve Spálené ulici na Novém Městě pražském: 1659–1959*. Praha, 2009. Online viz: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-494-fara-Trojice-NMP.pdf>; cit. dne 24-06-2018.

tomu tak je v druhém díle, který sledujeme. Celé dílo nese název *Kurzgefasste historische Jahrgeschichten. Von Ursprung der Boehmischen Nation. Der die ersten Einwohner des Landes gewesen, in welchen Jahr Czechund Lech in Boehaim gekommen, und wann Czech die Regierung angetreten. Dann das unter jeden Hertzog, und Koenigs Regierung Merckwuerdiges vorgefallen. Alles aus bewekrten Authoribus zusammen getragen, und beschrieben von mir Ignatio Gedeone Loth*. Na hřbetu knihy nalezneme vytlačené pozlacené květinové vzory a nadpis *HISTORISCHE IAHRG GESCHICHTEN*. Tak je nadepsána a ozdobena kniha prvního svazku, to samé zřejmě platilo i pro svazek druhý.⁶⁴

Lothův letopis se od obou předchozích pramenů mírně liší. Loth píše výhradně německy, znal ale dobře i latinu a češtinu. Oba jazyky se na několika málo místech v díle objevují. Latina například v podobě krátké veršované básně, chvalozpěvu na francouzského ministra a kardinála Fleuryho, jehož život se chýlil ke konci. Čeština v Lothově letopise představuje to samé, co němčina u Felíře nebo autorů Pamětí. Rozuměl jí, ale jeho hlavním jazykem byla němčina. Česky se v jeho rukopise objevuje například citace výpovědi sedláka při stěhování Francouzů z Prahy.⁶⁵ Kovář neuvádí, jakým typem písmem je zaznamenán druhý díl Lothova letopisu, můžeme se však domnívat, že byl psán stejně jako první díl. Jeho text tvoří kombinace německého novogotického písma a humanistického písma, užívaného pro zvýraznění některých slov či slovník spojení.

První svazek Lothova díla představuje spíše historiografické dílo, do něhož čerpal informace především od starších dějepisců. Druhý svazek psal již z vlastních zdrojů. Počínaje zářím 1742 a konče zářím 1744 zapisuje Loth – podobně jako Felíř – téměř každodenní záznamy.

Zároveň se od Felíře i autorů Pamětí pražských odlišuje svým stylem – ze všech sledovaných autorů dává právě on nejvíce najevo své postoje. U vlastních názorů na situaci se často objevuje *ich-forma*, například v reakci na opevnění Francouzů v Mělníku „Pomyslel jsem si: Vy ubozí trouповé!“⁶⁶. Rovněž nešetří nadávkami na nepřátelská vojska, jejich nařízení a činy. Naopak výrazně straní rakouské monarchii a Marii Terezii. Autor často zachycuje rozhovory, které vedl s vojáky anebo další zážitky, které během války zažil, většinou se ale nedozvídáme nic z jeho osobního či rodinného života.

Zápisy v Lothově letopise jsou psány chronologicky, obvykle se nevracejí k událostem, které se staly dříve, a jsou uspořádané. Zřejmě si tedy vedl poznámky a později je opisoval do letopisu, anebo psal průběžně a starší události už dodatečně nedopisoval. Jelikož se originál zřejmě nedochoval a Kovář toho o vzhledu a struktuře

⁶⁴ Alespoň tak ho popisuje Matěj Kovář. KOVÁŘ, 1904, s. 16.

⁶⁵ KOVÁŘ, 1906, s. 61–62.

⁶⁶ KOVÁŘ, 1905, s. 96.

rukopisu příliš nepíše, nemůžeme jasně vyloučit, že některé záznamy nedopsal později a že v textu nejsou pozdější přípisy. Nařízení a patenty rovněž jako Felíš neopisuje doslova, pouze stručně shrnuje jejich obsah. Jediné, čeho v druhém svazku nebyl autorem, byly zřejmě vložené básně. Loth se pokouší přinést historiografické dílo, podobné slavným dějepiscům, z kterých čerpal. Na několika místech se také snaží události vysvětlovat a doplňovat. Jako příklad může posloužit zápis z 6. října 1742, kdy měli rakouští vojáci zavřít francouzské do zbraslavského kláštera. Na to Loth navazuje vyprávěním z byzantské historie, kdy tamní obyvatelstvo uzavíralo své císaře do klášterů, čímž se pokoušel naznačit, že takové praktiky jsou již minulostí a u obzvláště nižších vrstev neefektivní.⁶⁷

1.2.4 Paměti Jiřího Václava Paroubka

Paroubkovy paměti nalezneme v Pamětní knize líbeznické fary, samotné paměti představují pouze zlomek zápisů v této knize. Kromě nich v ní totiž najdeme různorodé zápisy týkající se fary – donace, vybavení kostela a další. V téže knize se například nachází i Paroubkův životopis sepsaný Janem Emanuelem Fibigerem roku 1831. Knihu sice založil Paroubek, pokračovali v ní však další faráři až do 20. století. Líbeznická pamětní kniha nese na obálce název *Liber Memorabilium et Foundationum Parochia Libesnicensis. Ab Anno Domini 1737*.⁶⁸ Úvodní stránku napsal Paroubek v roce 1739, kde uvádí, k jakým zápisům kniha slouží: „In quo Jura, Fandi, Inventaria, mobilia, et immobilia et: et tam Ecclesiae, quam Parochia Libesnicensis, nec non duarum Capelarum nempe: Pakomierzicensis B. V. Maria Nascentis, et Hovorssovidensis Sankti Joannis Baptista apertinentia“. Kniha tedy zahrnuje nejen líbeznickou faru, ale měla sloužit i dvěma kostelům v okolí – sv. Jana Křtitele v Hovorčovicích a Narození Panny Marie v Pakoměřicích.

Paměti líbeznické fary začal Paroubek psát až na 212 foliu a pokračuje do folia 236. Čísla stránek jsou vždy nadepsána ve vnějším horním rohu. Po prostém nadpisu „Memorabilia“ začínají paměti zápisem o smrti císaře Karla VI. 20. října 1740. Události zpočátku nevede chronologicky, po zápise o smrti Karla VI. následují zápisy z roku 1741, načež se vracíme zpět do roku 1740, abychom se znovu posunuli do roku 1741, a poté následuje krátká zpráva o roku 1742. Následuje popis dobývání Prahy bavorsko-francouzskými vojsky. Není zcela jasné, které části byly zapsány hned po události a které dopsal autor později s tím, jak k němu proudily informace nebo jak si rozpomněl, co by

⁶⁷ Tamtéž, s. 95.

⁶⁸ „et Foundationum“ bylo dopsáno později.

bylo důležité poznamenat.⁶⁹ Dá se předpokládat, že v roce 1742 začal psát pravidelněji, protože informace pro tento rok jsou obsáhlejší než pro léta předchozí a už nepřeskakuje k událostem z jiných let, zároveň byl samozřejmě pro Prahu a její okolí tento rok nejrušnější. Paroubek zachytil léta 1740 až 1775, jiní autoři pak v zápisech pokračují. Paměti tvoří zhruba jednu třetinu všech zápisů a nachází se ke konci knihy.

V celé líbeznické farní knize se objevují tři jazyky, nejčastěji čeština a latina. Třetí jazyk, němčina, se příliš nevyskytuje. Paroubek píše podobnou češtinou jako Felř nebo autoři Paměti pražských. Většina díla je napsána česky, ale nalezneme v něm často latinské průpovědi – obvykle určitá slovní spojení nebo celé věty, zajímavý je rovněž rozhovor v latině s uherským husarem. Němčina se většinou objevuje v rozhovorech s německy hovořícími důstojníky. Paroubek neopisuje žádné německy psané patenty, germanismy jsou ale časté. Líbeznický farář se také snažil domluvit s Francouzi francouzsky, nejspíš neuměl plyně, nicméně během jejich okupace pár slov pochytil. Ta také můžeme najít v jeho pamětech – většinou však nesprávně zapsaná. Například píše: „Francouzové ustavičně křičeli: ‚Vivala roa. Vivat král‘“⁷⁰. Ač se i u ostatních autorů objevují odkazy na boha, neboť všichni byli oddaní katolíci, u Paroubka je to přece jen patrnější. Část, kde jsou zapsány Paroubkovy paměti, je psána českým novogotickým písmem. Výjimku tvoří některá speciální slova či slovní spojení, nápisy nebo latinské názvy měsíců, které jsou zapsané humanistickým písmem. Ve zbytku knihy jsou latinské texty zapsány humanistickým písmem, stejně tak jako příspěvky v českém jazyce od Paroubkových nástupců.

Paroubkovy paměti jsou zapsány do oficiální pamětní knihy líbeznické fary, takže zápisy měly tvořit události týkající se tamní fary. Přesto Paroubek zapisuje spoustu osobních zážitků a návštěv u jiných duchovních. Nezaznamenává pouze události, které se staly na faře, zajímá ho i situace v okupované Praze, přesuny vojsk a bitvy po celých Čechách. Paroubkovy paměti tak zaznamenávají události důležité pro líbeznického faráře, ale i zásadní události pro celé království. Nejvíce se rozepisuje v případě vlastních zážitků z války, zatímco události, u kterých nebyl přímo přítomen, pouze stručně poznamenává.

V celých svých pamětech považuje Paroubek za svoji královnu Marii Terezii, přičemž Karla Albrechta téměř nezmiňuje. Rakouskou armádu neustále označuje jako „královskou“ nebo „naši“. Nepoužívá tolik vulgarismů jako Loth, Francouze ale nepodporoval.

⁶⁹ Popis dobývání Prahy francouzsko-bavorským a saským vojskem můžeme s jistotou zařadit do později připsaných zápisů – tedy nevznikly bezprostředně po události, neboť před tímto zápisem Paroubek zaznamenává již stav po dobytí Prahy.

⁷⁰ TŘEBÍZSKÝ, s. 242.

Originál líbeznické farní pamětní knihy je uložen ve fondu *Farní úřad Líbeznice* Státního okresního archivu Praha-východ.⁷¹ Paroubkovy paměti zahrnující léta 1740 až 1774 otiskl Václav Beneš Třebízský ve Sborníku historickém vydaném v roce 1884.⁷²

Vybrané prameny jsou poměrně různorodého charakteru. Nejpodobnější jsou si dva letopisy – Lothův a Felířův – psány pražskými měšťany, byť je jeden německy a druhý česky. Styl zápisu je velmi podobný, u Lotha však pozorujeme větší náklonnost k rakouské panovnici, zatímco Felíř se snaží působit více neustranně. Jeho neutrálnost vyústila i v to, že po znovudobytí Prahy rakouskou armádou značně upravil svoje původní zápisy. Třetím pramenem je staroměstská pamětní kniha neboli Paměti pražské, do kterých se nálady autorů promítají nejméně, protože sloužila oficiálně městu. Nalezneme v ní zápisy o slavných vjezdech, opisy nařízení a další události války téměř bez subjektivního hodnocení. Zápisy líbeznického faráře do farní pamětní knihy měly rovněž sloužit instituci, ne přímo farářům, Paroubek do ní ale zapisuje mnoho svých osobních zážitků. Oba příspěvky k válce o rakouské dědictví v pamětních knihách jsou zapsány v českém jazyce. Co se týče odstupu zápisů od události, většina autorů „přeskakuje“ k událostem, které se staly dříve, pouze Loth zapisuje chronologicky za sebou.

Všechny čtyři autory spojuje zájem o události v zemi a chuť o nich zpravit další generace. Působili při okupaci v Praze nebo jejím okolí a dodávají tedy podrobné informace ohledně událostí, které se zde za tu dobu přihodily. Nikdo z nich samozřejmě válku nevítal, a je tedy pochopitelné, že odvody do vojsk nebo výběr daní nikdo z nich nepodporoval. Ukončení okupace Prahy, proto všichni oceňovali.

⁷¹ Státní okresní archiv Praha-východ se sídlem v Přemyšlení. Farní úřad Líbeznice (číslo: 211). Inventurní číslo: 1. *Liber Memorabilium I.* Líbeznice. 1735–1933.

⁷² TŘEBÍZSKÝ, V. B. *Paměti Jiřího Václava Paroubka, někdy vikáře a faráře v Líbeznících (1740–1774)*. In: REZEK, A. (ed.), *Sborník historický, ročník II., svazek 4–6*, 1884.

2. Vybrané události války o rakouské dědictví a jejich zpracování vybranými autory

2.1 Dobývání Prahy francouzským, bavorským a saským vojskem

O obléhání Prahy poskytuje nejvíce informací letopis Františka Václava Felíře. Paroubkovy paměti a Paměti pražské přinášejí pro toto období zprávy, které nejsou psány chronologicky, část byla dopsána později, což ale nemůžeme zcela vyloučit ani u Felíře. Loth o vpádu vůbec nepíše a poskytuje nám svědectví až po dobytí města.

Paměti pražské nepodávají informace k listopadu 1741, kdy došlo k obležení Prahy, chronologicky, ale na přeskáčku, což ostatně platí i pro období předchozí. Takže po návštěvě legáta mohučského kurfiřta v prosinci 1740, který mimo jiné oznámil úmrtí Karla VI., následuje hned 14. listopad 1741 a příchod nepřátel k Praze. Potom se Paměti vrací na počátek listopadu k návštěvě kurýra Marie Terezie a jednání pražských magistrátů o vojenských záležitostech, po čemž následuje vpád nepřátel do Prahy 26. listopadu.⁷³ Z těchto poměrně zmatených informací můžeme vyvodit, že řada zápisů byla do knihy zaspána s větším časovým odstupem.

Podobně i Paroubek dopsal úryvek o obléhání Prahy později, neboť pod informací o vpádu nepřátelských vojsk do Čech a jejich počtu píše, že jim roku 1742 přišlo pomocné vojsko. Krátce poté následuje pasáž o dobývání Prahy.⁷⁴ Paroubek samozřejmě mohl být očitým svědkem obléhání Prahy pouze od Líbeznic.

Musíme tedy vzít v potaz to, že tato svědectví nejsou autentická a mohla být později upravena dle informací, kterých se autorům dostalo z jiných zdrojů. Felířovy letopisy jsou skutečně nejrozsáhlejším dochovaným neúředním pramenem, který postihuje okupaci Prahy za války o rakouské dědictví. Autor sleduje válku od počátečního pruského vpádu do Slezska v prosinci 1740 a vytvoření protirakouské aliance. Již 16. září 1741, krátce poté, co bylo z Vídně zasláno varování týkající se ohrožení Prahy právě v důsledku vzniku nepřátelské aliance proti Marii Terezii, začala dle Felíře Praha očekávat vpád nepřátel a královští místodržící přikázali všem obyvatelům města, aby pomohli s jeho opevněním. Od té doby začaly horečné přípravy na obranu, do Prahy se začaly svážet zásoby a rekrutovalo se do vojska, o čemž letopis pravidelně informuje. Na počátku listopadu začínají pražská města uzavírat brány a měšťané zaujímají obranné pozice na hradbách. Než došel nepřítel k městu, byly již všechny brány uzavřeny.⁷⁵

Příchodu tak velkého vojska, složeného z armád tří evropských mocností, se samozřejmě pražské obyvatelstvo obávalo a přípravu nepodceňovalo. Felíř, který

⁷³ TEIGE, s. 5–6.

⁷⁴ TŘEBÍZSKÝ, s. 241.

⁷⁵ FELÍŘ, s. 174–175, 185, 187–192.

přípravu podrobně sledoval, poznamenal: „Vypsati dosti se nemůže, kterak v těchto časech zem českou, obzvlášť hlavní město Prahu v jak velkém pohnutí a strachu (obyvatelstvo jeho a měšťanstvo, sumou všichni, jak duchovního stavu, tak světského vyššího i nižšího)“ a později dodal, že se na obraně města podílel všechen pražský lid. Ostatní autoři se nad obavami obyvatelstva nepozastavují. Paroubek navíc poznamenává, že jakmile se vojska rozmístila kolem Prahy, začala v okolí města vybírat píci a potraviny. Po panství Pakoměřice poblíž Líbeznic bylo kupříkladu požadováno na 900 strychů ovsa. Zároveň dodává, že vojska nedostala příliš mnoho potravin, byť hrozila „ohněm a mečem“. V Pamětech pražských se píše o přípravách k obraně pouze, že „všichni se zbraní na vykázaná stání běželi“.⁷⁶

Podle Felíře se vojska rozlehla kolem města, zatímco bavorský kurfiřt Karel Albrecht pobýval ve zbraslavském klášteře. Kurfiřtovo vojsko obsadilo oblast poblíž Strahovské brány (později známé spíše jako Říšská – pozn. VJ) a u kostela sv. Vavřince pod Petřínem. Část byla ponechána také u Zbraslavi k obraně kurfiřta. Francouzská armáda se měla rozprostřít u Bílé Hory a saská u Troje a poblíž kostela sv. Matěje (nejspíš je myšlen kostel v dnešních Dejvicích – pozn. VJ).⁷⁷

Paroubek souhlasí s usídlením bavorského kurfiřta na Zbraslavi, na Bílé Hoře se podle něj usadilo spojené francouzsko-bavorské vojsko. Saské vojsko se utábořilo v těsné blízkosti jeho fary nad Roztoky, které jsou od Líbeznic vzdáleny téměř osm kilometrů.⁷⁸

Nejméně informací o příchodu nepřátelského vojska přináší Paměti pražské, které jen konstatují, že se 14. listopadu 1741 před Bílou horou objevili bavorští rejaři. O příchodu francouzské a saské armády Paměti na rozdíl od Paroubka a Felíře mlčí.⁷⁹

Felíř a Paměti pražské zpravují o marném francouzsko-bavorském pokusu vyjednat s obranou průchod přes město. Felíř podává svědectví o třech takových pokusech, Paměti zmiňují jen pokus první z 14. listopadu. Delegation se skládala ze dvou osob – adjutanta, k němuž Paměti dodávají, že byl francouzského původu, a Felíř zmiňuje, že šlo o generála, a blíže nespecifikovaný „oficír“. Vydali se za velitelem pražské posádky, Karlem Hermanem Ogilvy⁸⁰, přičemž podle Pamětí museli mít oba vyslanci zavázané oči. Žádali o průchod vojsk městem, nikoli o kapitulaci města, jak oba prameny

⁷⁶ FELÍŘ, s. 191–192. TŘEBÍZSKÝ, s. 241–242. TEIGE, s. 6.

⁷⁷ FELÍŘ, s. 187–195.

⁷⁸ TŘEBÍZSKÝ, s. 241–242.

⁷⁹ TEIGE, s. 6.

⁸⁰ Karl Herman Ogilvy, označován též O’Gilvy nebo Ogilvi (1679–1751) byl císařský a královský uherský generál polní maršál a velitel obrany města Prahy. WURZBACH, C. v. *Ogilvy*. In: BLKO. Díl 21. Vídeň 1870, s. 45.

Online viz:

https://de.wikisource.org/wiki/BLK%C3%96:Ogilvy,_die_Grafen#Ogilvy,_Hermann_Karl, cit. dne 07-07-2018.

zdůrazňují. Autor příspěvku v Pamětech pražských dodává, že oba vyslanci byli velmi zdvořilí. I přesto Ogilvy odmítl. Paměti zdůrazňují, že Ogilvy vzpomínal na rozkaz bránit město a hodlal zůstat věrný své královně Marii Terezii. I Felíř zde považuje za královnou Marii Terezii a o Karlu Albrechtovi mluví jen jako o bavorskému kurfiřtovi. Felíř píše i o dalších dvou pokusech, při nichž už vyslanci nežádali o průchod, ale rovnou o vydání města. V obou dvou případech vedl delegaci hrabě Fürstenberg a Ogilvy pokaždé odmítl, načež dle Felíře Karel Albrecht rozkázal 25. listopadu Prahu dobýt.⁸¹

Felíř popisuje podrobný plán dobytí Prahy. Saský velitel Friedrich August Rutowski⁸² měl postupovat dvěma směry, na Malou Stranu k Písecké bráně a na Nové Město od Vltavy. Francouzský generál a polní maršál Mořic Saský⁸³ měl provést útok mezi Poříčskou a Novou bránou. Další vpád měl vést na Petřín. Vše mělo proběhnout po půlnoci z 25. na 26. listopad. Jak k plánu na dobytí Prahy Felíř přišel, není zcela jasné.⁸⁴

Autoři se neshodují, v kolik přesně hodin útok začal – Felíř píše v „půl jedné hodiny s půlnocí“, Paměti uvádějí „okolo jedné hodiny po půlnoci“ a Paroubek dokonce, že už kolem jedenácté večer. Můžeme tedy říci, že útok začal okolo půlnoci z 25. na 26. listopad. Všichni tři se shodují na několika událostech: Praha byla před vpádem značně ostřelována, Sasové vnikli do Nového Města skrz Vltavu a francouzští vojáci pomocí žebříků přešli šance u Nové brány, čímž překvapili obranu města.⁸⁵

Paroubek uvádí, že Francouzi a Bavoři ostřelovali Strahovskou bránu a Sasové Bruskou (Píseckou – pozn. VJ) bránu. Paměti pražské dodávají, že kromě Bruské brány, Sasové ostřelovali i Špitálskou (Poříčskou – pozn. VJ) a Novou bránu. Felíř – který opět přináší nejvíce zpráv – dodává, že francouzsko-bavorské vojsko kromě Strahovské brány ostřelovalo ještě Petřín. Kolem druhé hodiny začali Sasové střílet u Karlovské brány. Koule létaly až do Starého Města, přičemž přistály mimo jiné i v klášteře křižovníků s červenou hvězdou u Karlova mostu anebo u sv. Anny.⁸⁶

⁸¹ FELÍŘ, s. 192, 194. TEIGE, s. 6.

⁸² Friedrich August Rutowski (1702–1764), nemanželský syn polského krále a saského kurfiřta Augusta Silného. WINKLER. *Rutowsky, Friedrich August Graf*. In: ADB. Svazek 30. Lipsko 1890, s. 51.

Online viz: https://de.wikisource.org/wiki/ADB:Rutowsky,_Friedrich_August_Graf, cit. dne 07-07-2018.

⁸³ Hermann Moritz von Sachsen (1696–1750) byl německý šlechtic, generál a polní maršál ve francouzských službách. HOCHEDLINGER, M. *Moritz*. In: NDB. Svazek 18. Berlín 1997, s. 143. Online viz: <http://daten.digital-sammlung.de/0001/bsb00016336/images/index.html?seite=159>, cit. dne 07-07-2018.

⁸⁴ FELÍŘ, s. 194–195.

⁸⁵ FELÍŘ, s. 193–196. TEIGE, s. 6–7. TŘEBÍZSKÝ, s. 241–242.

⁸⁶ FELÍŘ, s. 195–196. TEIGE, s. 6–7. TŘEBÍZSKÝ, s. 242.

Na tom, že Sasové neočekávaně pronikli do Nového Města kolem mlýnů, se shodují všichni tři autoři. Paměti a Felíř zmiňují, že část saského vojska prošla po Vltavě kolem Helmových mlýnů, což jim podle Paroubka umožnila nezvykle nízká hladina vody.⁸⁷

Neobvyklá francouzská taktika s žebříky nezůstala bez odezvy. Paroubek i Felíř uvádějí, že žebříky vzali z šibenic, k čemuž Felíř posměšně dodává: „a to k jich věci hanbě sloužilo“. Použili je k překonání hradeb u Nové brány, kde – jak píše Felíř – jim obrana složená ze staroměstských měšťanů, ne vojáků, kladla marný odpor. Obránci pak byli z části pobiti a z části zajati. Novou bránou pak byl do města vpuštěn zbytek nepřátelského vojska. Trochu odlišné zprávy přináší Paroubek, který kritizuje obranu Nové brány a výslovně jmenuje jednoho z obránců – Hádka. Podle Paroubka nezastávala posádka svoji funkci řádně, ale místo toho „jedli, pili a na obranu nic nedbali“. Líbeznický farář píše, že posádka byla zabita a brána rychle obsazena, a naopak chválí obranu Bruské brány, kterou nepřátele dostali až vinou fiaska novobranské posádky. Paměti, ač psány staroměstskými úředníky, k posádce Nové brány složené údajně ze staroměstských měšťanů nic víc nedodávají.⁸⁸

Po dobytí Prahy zůstalo na místě mnoho mrtvých. Všichni pisatelé si vzpomněli na padlého saského generála, u něhož se však neshodují na jméno – Felíř píše Weissbach, Paměti Weissenpach a Paroubek Weisbach. Podle Felíře to měl navíc být bratr polského krále. Jeho osud vykresluje Felíř a Paroubek. Dle prvního z nich vylezl generál na šance a byl zabit jako první. Paroubek udává, že byl postřelen, spadl ze žebříku a zemřel. Dále se Felíř a Paměti shodnou na smrti saského hejtmána, k němuž Felíř doplňuje i jméno Horst, avšak rozchází se ve třetí padlé osobě, kdy Felíř píše „fändrich Jordan“ a Paměti „jeden leutenant“. Paroubek jen konstatuje, že na saské straně bylo hodně mrtvých.

Felíř jako jediný z autorů udává přesný počet mrtvých na obou stranách. Zvláštní však je, že z nepřátelské strany uvádí jen padlé Francouze a Sasy, nikoli bavorské vojáky. Bud' tedy bavorské padlé zahrnuje mezi Francouze, protože byla bavorská a francouzská armáda spojena, nebo mu se k němu nedostala informace o počtu zemřelých bavorských vojáků. Na francouzské straně mělo padnout 1800 osob, na saské 600. Raněných prý bylo „více, mnohem více“, přesnější číslo však nevíme.⁸⁹

Další dva autoři se o mrtvých a raněných téměř vůbec nezmiňují. Paroubek k celé záležitosti píše jen o padlých Sasech, což je pochopitelné vzhledem k tomu, že neprožíval dobývání města za hradbami, ale vně, tudíž se k němu nemusely dostat potřebné informace. Navíc měl přehled hlavně o Sasech, neboť jejich armáda na severu města byla

⁸⁷ FELÍŘ, s. 196. TEIGE, s. 7. TŘEBÍZSKÝ, s. 242.

⁸⁸ FELÍŘ, s. 195–196. TEIGE, s. 7. TŘEBÍZSKÝ, s. 242.

⁸⁹ FELÍŘ, s. 196–197.

Líbeznicím nejbliže. Ani o nich se však příliš nerozepisuje, když uvádí pouze: „Ze Sasů mnoho lidu zůstalo na place.“⁹⁰

Více bychom mohli očekávat od staroměstských Pamětí. Ty však o tomto období mnoho zpráv nepřináší. Už bylo uvedeno, že události z listopadu 1741 jsou v Pamětech zaznamenány na přeskáčku, z čehož vyvozujeme, že část zápisů byla dopsána až s delším časovým odstupem. K otázce padlých po dobytí města pouze zaznamenávají: „při čemž z obojí strany vojákův, mešťanův, studentův postřílených a raněných“ a rovněž o již zmíněných padlých saských vojácích.⁹¹

Felíř se rovněž více věnuje Sasům: „Menších oficírův 30, sprostých 800. Poraněných skoro tolik přes 1000 a ty v Bubenči svůj lazaret měli.“⁹² A o něco níže dodává: „Z saské strany, který při dobývání Měst Pražských blesírovani byli neb poraněný, ty měli svůj lazaret v Bubenečském zámku a v Bubenči. Moc-li všech bylo, to jsem se náležitě dozvědět nemohl. Povídalo se jich býti 1000.“⁹³ Z uvedeného vyplývá, že všechny tři zdroje psaly nejvíce o úmrtích v saské armádě. Zbylé armády zřejmě o ztrátách neinformovaly. Na rozdíl od saské armády, která se v Praze zdržela jen krátce, tu francouzsko-bavorské vojsko zůstalo mnohem déle.

O počtu zemřelých na druhé straně – tedy mezi pražskými obránci – se ani jeden podrobněji nerozepsal. Felíř píše o šestnácti mrtvých staroměstských a více než dvaceti raněných a více se věnuje zajatcům, kterých bylo „sprostých na 3000 a 60 neb 70 husarův.“ Tři tisíce zajatých vojáků byly umístěny do staroměstské radnice.⁹⁴ Paměti píší pouze, že mezi vojáky, měšťany a studenty, kteří bránili město, bylo hodně mrtvých, raněných a zatčených. Přesnější čísla nebo umístění zajatců autor neuvádí.⁹⁵ Paroubek místní obranu nezmiňuje vůbec.⁹⁶ Z minima informací, které Paměti poskytují, se společně s Felířem shodnou na účasti studentů při obraně Prahy, podle Felíře měli na starost obranu Karlovské brány.⁹⁷

Zajímavostí, na kterou vzpomínají Paroubek a Paměti (nikoli však výjimečně Felíř), jsou francouzské oslavy po dobytí Prahy. Oba zdroje zmiňují to samé provolávání, ač francouzské věty zapsaly rozdílně. Paměti uvádějí „vivat le roy!“, Paroubek „Vivala roa.

⁹⁰ TŘEBÍZSKÝ, s. 242.

⁹¹ TEIGE, s. 7.

⁹² FELÍŘ, s. 196–197.

⁹³ Tamtéž, s. 199.

⁹⁴ Tamtéž, s. 196–198.

⁹⁵ TEIGE, s. 7.

⁹⁶ Snad kromě již zmíněné posádky Nové brány, která byla dle Paroubka zabita. TŘEBÍZSKÝ, s. 242.

⁹⁷ FELÍŘ, s. 196.

Vivat král.⁹⁸ Ačkoli oba prameny věnují oproti Felířovi dobývání Prahy zhruba jeden odstavec, toto není mezi zápisy opomenuto.

V pět hodin ráno dle Felíře pronikli saští vojáci na Nové Město: „A tak jsme viděti s bolestí musili, kterak tak nepřátelé z třech stran Měst Pražských s šturmem se zmocnili“, čímž u něj končí dobytí města. Paroubek dobývání Prahy ukončuje: „A tak tu noc Praha byla dobytá, a okolo 5té a 6té hodiny ráno plno cizího vojska v Praze bylo, že se ani hnouti nemohli.“ Shodují se tedy, že kolem páté bylo už po všem a město bylo obsazeno.⁹⁹

Felíř a Paroubek nás také informují, že po porážce obrany města nedošlo v pražských městech k rabování ze strany nepřátel. Tomu se Felíř diví, protože „[j]eho Churfürstská Osvícenost již předtím to nejostřejší poručení všeho plundrování a braní, též zabítí lidu se nezdržeti“, ale přesto se plundrování nekonalo. To píše i Paroubek, avšak dodává, že přece jen došlo k vyplenění několika domků u Nové brány a že „francouzských komorníků dost tu bylo, kteří ze šatů slíkali, kordy, klobouky, pláště lidem brali a šacovali.“¹⁰⁰ Karel Albrecht, který s vojskem přišel, jak bylo řečeno výše, vznášel nároky na české království, což byl ostatně důvod vstupu Bavorska do války a záminka pro vpád jiných. Neměl samozřejmě zájem rabovat vlastní zemi. Alespoň s počátkem okupace se proto francouzsko-bavorské vojsko nechovalo jako dobovačné, což místní podle obou autorů oceňovali.

Paroubek nakonec obviňuje rakouského generála Wilhelma Reinharda Neipperga¹⁰¹ z neúspěchu rakouské armády, která nechala Prahu napospas nepřátelům. „[Neipperg] herzoga Františka Lotringa, manžela královny na cestě s armádou zdržoval, jemu kratochvíle rozličné dělal, a proto kníže Lobkovic, když se jich dočekati nemohl, svůj lid reteriroval.“ O neschopnosti generála Neipperga píše i Felíř, ne však v době dobývání Prahy, ale už předtím. Generál velel v bitvě u Molvic (10. 4. 1741), kterou podle Felíře mohla rakouská armáda vyhrát, ale vinou Neipperga neměla v bitvě dostatek nábojů a generál se navíc měl domluvit s pruským králem, a tak nakonec zvítězili Prusové.¹⁰²

⁹⁸ TEIGE, s. 7. TŘEBÍZSKÝ, s. 242.

⁹⁹ FELÍŘ, s. 196. TŘEBÍZSKÝ, s. 242.

¹⁰⁰ FELÍŘ, s. 197. TŘEBÍZSKÝ, s. 242.

¹⁰¹ Wilhelm Reinhard hrabě von Neipperg (1684–1774) byl říšský šlechtic a velitel rakouské armády ve Slezsku, který byl právě po bitvě u Molvic povýšen na polního maršála. SOMMEREGGER, K. *Neipperg, Wilhelm Reinhard Graf*. In: ADB. Svazek 52. Lipsko, 1906, s. 610–612.

Online viz: https://de.wikisource.org/wiki/ADB:Neipperg,_Wilhelm_Reinhard_Graf, cit. dne 07-07-2018.

¹⁰² TŘEBÍZSKÝ, s. 242. FELÍŘ, s. 182.

2.2 Působení Karla Albrechta v Praze

Karel Albrecht přišel do Čech s francouzsko-bavorským vojskem a doputoval s ním až do Prahy. Ač se sám na velení vojska příliš nepodílel, byl ze všech přítomných nejvýše postavený, neboť polský ani francouzský král se tažení neúčastnili. Bavorský kurfiřt chtěl vpádem do Čech prosadit své nároky na habsburské dědictví a do Prahy si přišel pro korunu. Po dobytí tak mohl slavnostně vjet do města a prohlásit se českým králem. Korunovace s českou královskou korunou se však nedočkal, neboť ta byla z Prahy před okupací odvezena. Nechal si tak aspoň holdovat českými stavy, čehož se zúčastnilo osobně nebo alespoň v zastoupení velké množství šlechticů. V Praze dlouho nepobyl, na konci roku 1741 odjel, aby se zúčastnil volby císaře ve Frankfurtu.¹⁰³

Příjezd bavorského kurfiřta do Prahy byl pro město samozřejmě významnou událostí, kterou sledovalo mnoho obyvatel. Jak bylo poznamenáno výše, nejvíc zpráv ke sledovanému období poskytuje Felíř. Pobyt Karla Albrechta v Praze však představuje výjimku. Nejpodrobněji o něm totiž referují Paměti pražské, které detailně vylíčily korunovaci Karla Albrechta, přísahu věrnosti novému králi, a dokonce i zvolení bavorského kurfiřta císařem Svaté říše římské. K dotvoření obrazu chybí pouze příjezd a odjezd Karla Albrechta z Prahy. Felíř sice také přináší zprávy o přísaze nebo o zvolení Karla Albrechta císařem, nezachází ale do podrobností. Paroubek shrnuje zprávy o Karlu Albrechtovi v jediném odstavci, kde se bez bližších podrobností dovídáme, že se bavorský kurfiřt prohlásil českým králem, stavové mu přísahali věrnost a následně odjel do Frankfurtu, kde byl zvolen císařem. Lothův letopis začíná až zářím 1742 a působení Karla Albrechta v Praze zpětně nezapisuje. Později však u něj nalezneme srovnání s vjezdem knížete Lobkovic¹⁰⁴.

Po dobytí Prahy 26. listopadu měl Karel Albrecht dle Felíře kolem dvanácté hodiny vjet do města. Byl slavnostně přijat „od všeho duchovenstva“ v katedrále sv. Víta na Pražském hradě, kde se odsloužila mše, po níž se kurfiřt vrátil zpět k armádě, a druhého dne se usídlil v královské rezidenci.¹⁰⁵ Toho dne byly dle Pamětí pozvány delegace pražských měst „k políbení ruky Karlovi Albrechtovi“, což měl řídit úřad purkmistra Starého Města.¹⁰⁶ Takovou událost pochopitelně oficiální staroměstská městská kniha

¹⁰³ HLAVAČKA, s. 88–104.

¹⁰⁴ Jan Jiří Kristián, kníže z Lobkovic, (1686–1755) byl polním maršálem a během války velel části armády v Čechách. WURZBACH, C. von. *Lobkowitz, Johann Georg Christian Fürst*. In: BLKO. 15. Theil. Vídeň, 1866, s. 342–345.

Online viz:

<http://www.literature.at/viewer.alo?objid=11770&page=346&scale=3.33&viewmode=fullscreen>,

cit. dne 07-07-2018.

¹⁰⁵ FELÍŘ, s. 197.

¹⁰⁶ TEIGE, s. 7.

zaznamenala. Ač Felíř také působil na Starém Městě, o městské delegaci ke Karlu Albrechtovi mlčí a místo ní doplňuje dodatečné zprávy k dobývání města. Oba zdroje píší o Karlu Albrechtovi s náležitou úctou, označují ho ale jako bavorského kurfiřta.

O 26. listopadu píše i Loth, i když výrazně později. K události se nevrací samostatně, ale začleňuje ji do textu pro porovnání s vjezdem knížete Lobkovice do města. Tomu bylo podle něj přítomno mnoho lidí, jak vojáků, tak přihlížejících. Bylo však „tak ticho, že nebylo nic jiného slyšeti než silný dupot koní a zvuk polnic“. Nikdo tedy nového krále podle Lotha nevítal radostně, k čemuž dodává: „[S]nadno mohl domnělý král souditi, jak je nám milý“.¹⁰⁷ Když Loth v září 1742 začíná psát, nepanuje už přesvědčení, že byl Karel Albrecht prohlášen králem natrvalo. Okupačnímu vojsku v Praze nerozkazoval český král, ale francouzské vojenské velení. Navíc byla ke konci července 1742 podepsána berlínská mírová smlouva s Pruskem, k níž se připojilo i Sasko,¹⁰⁸ což znamenalo konec bojů se severními sousedy rakouské monarchie a uvolnění vojska k vytlačení Francouzů a Bavorů z Čech. Rakouská armáda se tak stále víc přibližovala k Praze. Jestliže Loth psal svůj letopis na podzim roku 1742, musel již očekávat brzké osvobození města, a proto u něj pasáž, kde by považoval Karla Albrechta za českého krále, nenajdeme.

Prohlášení Karla Albrechta českým králem proběhlo 7. prosince 1741, jak správně referuje Felíř. Paměti událost chybně datují do 1. prosince, o něco později ale uvádějí rovněž 7. prosinec. Jinak se Felíř a Paměti na průběhu události shodují. Oba zdroje se však pozastavují nad rozdílnými skutečnostmi. Felíř popisuje průvod, který po vyhlášení krále prošel Prahou.¹⁰⁹ V Pamětech je opsáno provolání k osobám sloužícím u Marie Terezie, v němž jsou tyto nabádány k opuštění služby pod pohrůzkou ztráty majetku. Opis je psán česky, byť je možné, že byl pro Paměti přeložen, ale vzhledem k tomu, že všechny ostatní texty jsou opisovány německy a bez překladu, můžeme předpokládat, že se tato výzva do staroměstské kanceláře dostala rovnou v češtině. Text nesl kromě Karla Albrechta také podpisy dvou kurfiřtových radů, Františka Ondřeje z Praidlohn¹¹⁰

¹⁰⁷ KOVÁŘ, 1906, s. 63.

¹⁰⁸ SKŘIVAN, s. 94.

¹⁰⁹ FELÍŘ, s. 199–200.

¹¹⁰ Franz Xaver Andreas von Praidlohn (1689–1757) byl právník a kurfiřtův tajný rada. Heslo „Franz Xaver Andreas von Praidlohn“ na stránkách německé Wikipedie.

Online viz: https://de.wikipedia.org/wiki/Franz_Xaver_Andreas_von_Praidlohn, cit. dne 10-03-2018.

a Urbana Heckenstaller¹¹¹, nikoli úředníků českého království, což by se v případě českého krále dalo očekávat.¹¹²

Od vyhlášení králem začínají Paměti Karla Albrechta označovat jako „J[eho]. K[rálovskou]. M[ilost].“ a Felíř napsal: „nyní náš regirující pán“, což však později vyškrtl a k popisu průvodu dopsal: „žádný z měšťanův ‚Vivat Carolus‘ nevolal“. K těmto úpravám došlo nejspíš po znovudobytí Prahy rakouskou armádou, kdy se měšťanstvo snažilo ospravedlnit, že přísluhovalo jinému vládci a zradilo tak právoplatnou královnu.¹¹³ V dalších zápisech neoznačuje Karla Albrechta výlučně jako českého krále, více se objevuje jako kurfiřt bavorský. Ke konci měsíce potom dodává, že nikdo „ani sám král vnově proklamírovaný churfürst bavorský (...) nic poroučeti nesměl“, veškeré velení totiž převzal francouzský maršál Belle-Isle¹¹⁴. Zřejmě tedy uznával Karla Albrecht jako vládce země, avšak pozoroval, že faktickou moc v rukou drží Francouzi.¹¹⁵

V Pamětech pražských žádné škrty ani pozdější vpisky nenacházíme. Paroubek se i po obsazení města drží označení „kurfiřt bavorský“.

O prohlášení Karla Albrechta českým králem nás nejpodrobněji informují právě staroměstští autoři. Je pochopitelné, že líbeznický farář toho o něm příliš nevěděl. Tehdy ho totiž trápily jiné záležitosti. Právě 27. listopadu, kdy vjel Karel Albrecht do Prahy, se v Líbeznicích a okolních vesnicích rozmohla velká panika. Královští husaři měli vypalovat a zabíjet v okolí, před čímž se místní obyvatelstvo pokoušelo utéct. Podle Paroubka to však byl nakonec planý poplach, protože se nic takového nedělo. Navíc zřejmě popsání událostí v Praze nepovažoval za důležité, neboť prý „[c]o se v Praze sběhlo, o tom pamětní kniha tisknuta jest“, avšak další upřesnění, kde a kým byla pamětní kniha tisknuta, se nedozvídáme.¹¹⁶

Dne 19. prosince 1741 se konalo holdování novému českému králi, ke kterému byly české stavy pozvány na Pražský hrad. Zatímco Paměti pražské k této události poskytují velmi podrobné informace, jako kdyby sám autor nebo autoři byli slavnosti přítomni nebo

¹¹¹ Urban Heckenstaller (1748) byl kurfiřtův rada a tajný sekretář. EISENHART, J. A. R. von. *Heckenstaller, Urban*. In: ADB. Svazek 11. Lipsko, 1880, s. 206.

Online viz: https://de.wikisource.org/wiki/ADB:Heckenstaller,_Urban, cit. dne 07-07-2018.

¹¹² TEIGE, s. 8–9.

¹¹³ FELÍŘ, s. 199–200. TEIGE, s. 11–12.

¹¹⁴ Charles Louis Auguste Fouquet, vévoda de Belle-Isle, (1684–1761) roku 1741 jako *Maréchal de France* získal velení armády. V roce 1741 patřil mezi vlivné osoby francouzské politiky, odchod z Prahy v roce 1742 však oťrásl jeho postavením. Nakonec se ještě do konce války do velení armády vrátil a až do své smrti si udržel vysoké postavení na francouzském královském dvoře. CHISHOLM, H. *Belle-Isle, Charles Louis Auguste Fouquet*. In: EB. Díl 3. 11. vydání. Cambridge, 1911, s. 697–698. Online viz:

https://en.wikisource.org/wiki/1911_Encyclop%C3%A6dia_Britannica/Belle-Isle,_Charles_Louis_Auguste_Fouquet, cit. dne 07-07-2018.

¹¹⁵ FELÍŘ, s. 200–202.

¹¹⁶ TŘEBÍZSKÝ, s. 242.

jim to bylo dopodrobna odvyprávěno, Felíš se o ní zmiňuje pouze krátce, a dokonce udává špatnou dataci.¹¹⁷

Slavnost přísahy poddané věrnosti se konala v Zemské síni¹¹⁸ na Pražském hradě a účastnily se jí všechny české stavy – duchovní, šlechta i města. Paměti tyto osoby dále specifikují, celkem jich mělo být „přes čtyři sta“, přičemž si autor zápisu postěžoval, že kdyby se holdování konalo později, jistě by přišlo více osob. Oba autoři shodně uvádějí, že ti, co se nemohli dostavit včas, měli ještě dva možné termíny složení přísahy. Felíš upřesňuje: „Co se též rozumělo u pánův generálův, kteří při armádě lotrinské královny Marie Teresie se vynacházeli a jiní od stavu oficírův.“¹¹⁹

Zde je vhodné se pozastavit nad postojem obou zpravodajů. Paměti se vůbec nesnaží vymezovat vůči nové vládě a neprojevují oddanost Marii Terezií. Zdá se, že přijali nového panovníka a zkrátka informují o důležitých událostech ve městě. To samé platí i pro Felíře, na konci roku 1741 se zdálo, že se Karel Albrecht stal českým králem natrvalo. Felířovi nezáleželo na tom, jaké nároky na trůn měl Karel Albrecht, to bylo důležité pro tehdejší panovníky, ne pro obyčejné měšťanstvo. Větší efekt na vnímání krále měla jeho osobní přítomnost ve městě a jeho vojenská síla. Obsazení hlavního města armádou hájící nárok bavorského kurfiřta však trvalo krátce a posádka po roce odešla. Karel Albrecht již nedržel zemi a hlavní město, přestal tak být právoplatným vládcem i pro měšťanstvo, a proto Felíš škrtá svoje dřívější zápisy. Ve výše citované větě stálo „při armádě lotrinské královny Marie Teresie“, což bylo později nahrazeno „při armádě Královny Marie Teresie“.¹²⁰

Zatímco Felíš k holdování další podrobnosti neposkytuje, rozepisuje se autor Paměti o události víc, a to i včetně záznamu pronesených řečí. Nejvyšší zemský maršál měl nést svatováclavský meč používaný ke korunovaci.¹²¹ Paměti nevysvětlují, proč byl přítomen meč, ale další korunovační předměty chyběly. Rituál korunovace českého krále musel být všem zúčastněným znám, přesto Paměti nepodávají žádné vysvětlení.¹²²

Paroubek se k celé slavnosti vyjadřuje stroze: „(...) kurfiřt bavorský, jemuž větším dílem nuceně stavové čeští věrnost slibovali.“ Líbeznický farář zde Karla Albrechta za českého krále vůbec neoznačuje, což je dáno tím, že Paroubek zápis pořídil až na podzim následujícího roku, soudě podle toho, že po zápisu o tom, jak roku 1741 vtrhlo do Čech

¹¹⁷ Měla se podle něj konat o den dříve, tj. 18. prosince 1741. FELÍŘ, s. 200.

¹¹⁸ Dnes označována jako Stará sněmovna Pražského hradu. Tamtéž, s. 382.

¹¹⁹ Řada šlechticů ve službách Marie Terezie toho uposlechla v obavě ze ztráty majetku v zemi a vyslala za Karlem Albrechtem alespoň své příbuzné či vyslance. Více viz HLAVAČKA, s. 100–103.

¹²⁰ FELÍŘ, s. 200–201.

¹²¹ TEIGE, s. 10.

¹²² Korunovační klenoty kromě svatováclavského meče byly vyvezeny z Prahy. HLAVAČKA, s. 99.

francouzsko-bavorské vojsko, následuje poznámka o francouzské posile, která přišla v září 1742. Následně Paroubek popisuje dobývání města v roce 1741.¹²³ Své paměti tedy začal psát zhruba ve stejnou dobu jako Loth, tudíž i on už neviděl reálnou moc v rukou bavorského kurfiřta a očekával příchod rakouské armády. Zároveň Paroubek zdůrazňuje, že část stavů neskládala přísahu dobrovolně, ale z donucení. Podobně jako Felíš se pokouší ospravedlnit české stavy. Pokud Paroubek – ale vlastně i Loth – nenapsal všechny zápisy až po osvobození, musel už na podzim 1742 počítat s brzkým osvobozením města.

28. prosince měl Karel Albrecht podle Felíře odjet do Drážďan: „Co tam řízeno bylo, to vše velkejch tajnostech se zachovalo.“ Odtud pokračoval přes Mannheim do Frankfurtu, autor nám však neprozrazuje, proč zrovna tam a co se tam mělo konat. I když byl v Praze Karel Albrecht vyhlášen českým králem, označuje ho Felíš v tomto zápise jako bavorského kurfiřta a ne krále.¹²⁴ Paroubek také zaznamenal odjezd Karla Albrechta, rovnou však uvádí, že odjel do Frankfurtu. Shoduje se s Felířem na 28. prosinci jako datu odjezdu, datuje však pomocí svátků.¹²⁵

Zprávu o zvolení Karla Albrechta císařem Svaté říše římské zaregistrovaly všechny tři zdroje. Paroubek se omezuje pouze na to, že Karel Albrecht „odejel do Frankfurtu k volení nového císaře, za kterého on Karel VII. zvolen byl.“ Žádné osobní hodnocení ani další podrobnosti v líbeznické pamětní knize nenalezneme.¹²⁶ Felíš a Paměti se o události rozepisují více, každý však trochu jinak. Felíš zaznamenává pražské oslavy zvolení císaře, Paměti přinášejí podrobný popis frankfurtské volby včetně proslovů a přísah. Dne 29. ledna 1742 došla podle Felíře do Prahy zpráva, že byl Karel Albrecht 26. ledna zvolen císařem. V Praze se proto konala mše v katedrále sv. Víta a po tři dny zněly oslavné salvy. V noci se pak konal bál uspořádaný císařovým bratrem¹²⁷ na „Vlašském place“.¹²⁸ Opět můžeme pozorovat škrty ve Felířových zápiscích. K 26. lednu 1742 píše, že byl publikován patent od „Jeho Královské Milosti“ Karla Albrechta, což později škrtná

¹²³ TŘEBÍZSKÝ, s. 241–242.

¹²⁴ FELÍŘ, s. 201.

¹²⁵ TŘEBÍZSKÝ, s. 242.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Emmanuel François Joseph Comte de Bavière (1695–1747) byl legitimizovaným nemanželským synem Maxmiliána II. Emanuela, a tedy nevlastním bratrem Karla Albrechta. Působil ve službách francouzského krále a v době okupace Prahy se stal jejím velitelem. FELÍŘ, s. 439. HLAVAČKA, s. 99.

Heslo „Emmanuel-François-Joseph Comte de Bavière“ na stránkách německé Wikipedie.

Online viz: https://de.wikipedia.org/wiki/Emmanuel-Fran%C3%A7ois-Joseph_de_Bavi%C3%A8re, cit. dne 11-03-2018.

¹²⁸ FELÍŘ, s. 204. Jako Vlašský plac byla označovaná horní část dnešního Malostranského náměstí.

a nahrazuje „na ten čas proklamírovaného krále“. Hned v následujícím příspěvku z 29. ledna však označení „král český“ vyškrtnout opomněl.¹²⁹

Paměti věnují popisu volby říšského císaře několik stran, kde nalezneme velmi detailně podanou zprávu o průběhu volby, včetně pronesených přísah a proklamací. O nich se zde nebudu rozepisovat, neboť to není předmětem této práce. Zastavím se však nad tím, jak byla celá událost autory Pamětí přijata. Je totiž vnímaná velmi kladně, celá zpráva je zakončena „A tak ten na nejvyšš šťastný actus okolo čtyř hodin k neobyčejnému plesání a k nevypravitedlné radosti vesele se skoncoval.“¹³⁰ O celé záležitosti tak Paměti referují jako poddaní panovníka, který byl zvolen císařem, z čehož mají patřičnou radost.

2.3 Francouzská vláda nad Prahou

2.3.1 Nařízení okupační správy

Zatímco saská armáda opustila Prahu poměrně brzy, francouzsko-bavorské vojsko ji okupovalo od konce listopadu 1741 až do prosince následujícího roku. Ačkoli se zpočátku zdálo, že bude zemi vládnout Karel Albrecht, řídilo okupaci Čech a Prahy hlavně francouzské vojenské velení. To probíhalo pomocí patentů a dalších nařízení vydávaných Francouzi.

Paměti poskytují velké množství opisů patentů a nařízení bez toho, že by se k nim jakkoli vyjadřovaly. Kromě patentů a nařízení francouzských velitelů a Karla Albrechta přináší stejným způsobem i opis nařízení Marie Terezie. Většina nařízení je opisována v němčině, některé ale česky, zřejmě tedy staroměstští úředníci opisovali nařízení v tom jazyce, ve kterém se k nim dostalo. Paroubek, Loth a Felíř oproti Pamětem neopisují celé patenty, pouze stručně shrnují obsah sdělení.

Pražská města byla nucena po dobu okupace vyplácet vojsku peníze, odvádění částek potvrzují všechny čtyři prameny. Paměti opisují patent, kterým francouzské velení nařizovalo měsíční odvody. Felíř měsíční odvody sledoval a pečlivě zapsal i odvedené částky. Kromě poznámky k odvodu v srpnu 1742, kdy francouzské velení požadovalo na pražských městech složení částky pod pohrůžkou „hrdla stracení“, většinou vybírání peněz nehodnotí negativně. To platí i pro zbytek autorů, kteří se k odvodům vyjadřují méně často. Shodují se jen málo. Paroubek stejně jako Felíř vzpomíná na požadavek vyplacení šesti milionů, který Felíř zapisuje na konci prosince 1741. Paroubek přesné datum neuvádí a zápis zařazuje do roku 1742. Podobnou situaci sledujeme i u částky dvě stě tisíc zlatých, o které pojednává Loth a Felíř. Opět se rozcházejí v datu. Oba však udávají, kdo všechno měl daň odvádět. Felíř píše: „stavy, kláštery, též capitalistae, též

¹²⁹ Tamtéž, s. 204.

¹³⁰ TEIGE, s. 13–16.

kupci, nákladníky a pekaře, protože ty poslední dobře lid natahovali jako kupci, nákladníci, mlynáři a pekaři“. Loth uvádí: „sládci, výčepníci, mlynáři a pekaři“.¹³¹

Prostřednictvím nařízení řídila francouzská správa rovněž okupaci a obranu města. Paměti a Felíč nás informují o zákazu měšťanům držet zbraně, k čemuž Felíč dodává: „A to bylo hned první jich šelmovství, že měšťanstvo všechno odzbrojili.“ Autor Paměti poskytuje pouze opis tohoto nařízení. Při dalším výběru zbraní a cínu od měšťanstva se Felíč rozčiluje: „bohaprázdný hospodářové francouzský opice“. Felíč, Paměti a Loth vzpomínají shodně na nařízení odevzdat všechny cín a olovo, k čemuž Felíč jmenuje střelný prach a společně s Paměti stříbro. Další omezení se týkala vycházení z domů, svícení a chování obyvatelstva během poplachu, s čímž souhlasí Loth, Felíč a Paměti. Loth se pak více věnuje omezením dovozu a spíše hospodářským záležitostem.¹³²

Trochu odlišná svědectví přináší Paroubek, který se nerozepisoval o žádných omezeních pro obyvatelstvo, ale zajímala ho ta týkající se církve. Donesly se k němu informace o zákazu zvonění v kostelech, bití hodin a kázání. O posledním informuje i Felíč. Paroubek zpravuje více o nařízeních vně Prahy, například dekret požadující odstěhování lidí z okolí Prahy v září nebo listopadový zákaz dovozu zboží do Prahy.¹³³

2.3.2 Ekonomická situace ve městě a rabující výpady do okolí

S nařízeními také souvisí ekonomická situace ve městě, kterou autoři pozorně sledují. Intenzivněji se jí zabývají až od srpna 1742, kdy začali pocítovat nedostatek, jak zaznamenal Felíč s Paroubkem. Z Felíčových letopisů se dozvídáme, že se do města nesměl nikdo vpouštět z důvodu nedostatku potravin. Ani v Líbeznicích nebyla situace lepší, když tam přijel hrabě Karel Kolovrat, nebylo dle Paroubka v místním hostinci žádné jídlo, a proto ho farář pohostil z vlastních zásob.¹³⁴

Situace se nezlepšila ani počátkem září, k čemuž se už připojují i Paměti. Felíč, Paroubek a Paměti se shodují na tom, že ekonomická situace ve městě byla tak špatná, že vojáci zabíjeli a jedli vlastní koně. Nejranější zprávu o tom podává Felíč již k 15. srpnu, kdy píše: „[S]vé nejlepší koně vojenské napořád bili a jich masem se krmili.“ I Paměti poznamenávají, že šlo hlavně o „vojanské koně“. Od Paroubka se dozvídáme, že kvůli zavření města jedli koně jak vojáci, tak Pražané a dodává, že snědených koní mělo být sedm a půl tisíce. Felíč ke zprávě o konci pojídání koní 21. září zaznamenává o něco nižší

¹³¹ FELÍŘ, s. 202, 204, 207, 208, 214, 223, 231. TEIGE, s. 20–21. TŘEBÍZSKÝ, s. 243. KOVÁŘ, 1905, s. 96–97.

¹³² FELÍŘ, s. 203, 214, 219–221, 223–224, 233. TEIGE, s. 17–22. KOVÁŘ, 1904, s. 18. KOVÁŘ, 1905, s. 95, 96, 99, 224, 227. KOVÁŘ, 1906, 55.

¹³³ TŘEBÍZSKÝ, s. 306, 308. FELÍŘ, s. 223.

¹³⁴ FELÍŘ, s. 205, 206, 214, 215. TŘEBÍZSKÝ, s. 304–306.

počet snědených koní, mělo jich být celkem tři tisíce sedm set. Loth se o pojídání koní nezmiňuje, zastavuje se pouze nad tím, že koně byli měšťanům i šlechticům odnímání a Francouzi je učili skákat přes mrtvolu. Více zdůrazňuje krutost okupační správy než špatnou ekonomickou situaci.¹³⁵

S tím souvisí i vývoj ceny za koně, která autory pramenů zaujala.¹³⁶ V první polovině srpna se podle Felíře a Paroubka jeden kůň cenil kolem jednoho zlatého.¹³⁷ Paroubek o něco později zapisuje cenu patnáct krejcarů za koně. Koncem srpna se podle Felíře platí už pouze dva krejcaré. Cena koně se snižovala, kýženějším zbožím se stávaly jiné potraviny. Podle Paměti a Felíře mohli obyvatelé města koupit na přelomu srpna a září jedno vejce za tři koně. Z Felířových letopisů vyčteme i další ceny, které se oproti koním zvyšovaly. Za krávu bylo požadováno sto padesát až dvě stě zlatých, zatímco za libru koně se udávalo dvanáct krejcarů. Loth zaznamenává cenu za jednu slepici čtyři zlaté, za kuře tři zlaté a libra koně podle něj stála patnáct krejcarů.¹³⁸

Nedostatek potravin ve městě se snažila francouzská správa vyvážit rabujícími výpady do blízkého i vzdálenějšího okolí Prahy, jak poznamenávají sledované prameny. Do poloviny září se jednalo pouze o jednotlivé epizody, například Paroubek nás v červenci informuje o rabování v okolí Líbeznic, ke konci srpna pak Felíř píše o vyplenění domů na Pohořelci a dle Paměti tehdy Francouzi plundrovali hospody za Újezdskou bránou, budovy u vinic a kláštery na Strahově, u sv. Markéty a na Zbraslavi.¹³⁹

V druhé polovině září se loupeživé výpravy do všech stran Prahy objevují ve sledovaných pramenech častěji a většinou ve zdrojích nacházíme shodu. Jak Felíř, tak Loth zaznamenávají k 20. září výpad na Libeň, Vysočany a okolí, přičemž se oba shodují, že byly loupěny i tamní kostely. U obou je v těchto výpovědích znát negativní postoj vůči Francouzům. Felíř píše: „Kde ty dráči přišli, všechno jak k potravě lidem, tak pro koňstvo, též i nábytky napořád přes brali, ani kostelu prosyckému neodpustili“ a Loth: „[P]rinc zweibrückenský našel díru, kudy dostal se do Sas a odtud do Francie, aby mohl otci (chci říci dědečkovi Fleury-mu) francouzskou lamentaci zapěti a vysloviti, jak výborně jim chutnalo koňské maso při sklenici uloupeného vína.“ Paroubek ani Paměti o loupení v této oblasti vůbec nepíše.¹⁴⁰

O pár dní později, 22. září, provedli Francouzi výpad směrem k břevnovskému klášteru, o čemž píše kromě Lotha také autoři Paměti. Vesnice v okolí kláštera, dle Lotha až k Hostivicím, byly vyrabovány, některé i zapáleny a zabavená zvířata a potraviny byly

¹³⁵ FELÍŘ, s. 217, 227. TEIGE, s. 22. TŘEBÍZSKÝ, s. 306. KOVÁŘ, 1904, s. 19–20.

¹³⁶ Viz tabulka v Příloze č. 2.

¹³⁷ Paroubek dodává 3 krejcaré.

¹³⁸ FELÍŘ, s. 214, 215, 217, 219. TŘEBÍZSKÝ, s. 306. TEIGE, s. 22. KOVÁŘ, 1904, s. 18.

¹³⁹ TŘEBÍZSKÝ, s. 245–246, 303. FELÍŘ, s. 220. TEIGE, s. 21.

¹⁴⁰ FELÍŘ, s. 227. KOVÁŘ, 1904, s. 18. TEIGE, s. 22.

odvezeny do Prahy. Paměti odhadují škodu „na mnohokrát sto tisíc tollarů“. Utrpěl i samotný klášter, Paměti informují o vylámaných oknech a dveřích, přičemž klášterní víno vojáci částečně vypili a zbytek vylili. Kostelní náčiní – jak píše Loth – se pak prodávalo v Praze. I Felíř píše toho dne o rabování tímto směrem, avšak jmenuje jen Tuchoměřice a neuvádí nic o rabování duchovních statků.¹⁴¹

Takovou spoušť na církevní půdě, která byla pro faráře jistě pobouřením, Paroubek vůbec nezaznamenal. Sledoval pouze lokální záležitosti, 21. září prošli francouzští vojáci v okolí Líbeznic směrem na Mělník, což znovu zopakovali 26. a 27. září. Na konci měsíce potom přijeli s kořistí a usadili se k obědu do Líbeznic, přičemž Paroubek zdůrazňuje, že brali lidem ze stodoly oves a on sám jim musel poskytnout potraviny.¹⁴²

U ostatních autorů panuje shoda ohledně 24. září, kdy francouzská vojska prošla Špitálskou a Novou bránou a usadila se u Libně a Vysočan. Loth a Felíř píšou o tom, že měli Francouzi původně jít dál, ale kvůli nedaleké přítomnosti armády Marie Terezie se museli zastavit. Dle Lotha měli jít do Brandýsa, kam se přece jen po několika dnech dostali, „aby i těmto ubohým lidem ukázal svou francouzskou diškreci“. Felíř cíl jejich tažení neznal, pouze doufal, že mají konečně opustit Prahu, což si sliboval zřejmě kvůli velkému množství zavazadel, které s sebou vojáci vzali. Oba souhlasí s autory Pamětí, že se jednalo o několik tisíc vojáků. Podle Felíře jich mělo Špitálskou bránou projít šest tisíc a Novou tři tisíce, Loth uvádí pouze jeden číselný údaj – celkem mělo projít šest tisíc mužů. Vojska měla v místě obležení podle Pamětí a Felíře způsobit velké škody.¹⁴³

Dne 26. září vtrhli Francouzi na Zbraslav, kde – jak poznamenává Felíř a Loth – místnímu prelátovi vyrabovali klášter. Podle Lotha se druhý den vrátili, s čímž souhlasí i Paměti, které dodávají, že se Francouzi vydali i dalšími směry kromě Braníka a Klecan, třeba do Ďáblic, Letňan, Zdib, Vinoře a dalších vesnic v okolí Prahy. Toto rabování se mělo konat v datech „27. Septembris, 16. Octobris a 13. Novembris“, což nemusí znamenat, že uvedené vesnice byly vyrabovány třikrát, pouze v některém z uvedených termínů. Felíř již o návratu do Zbraslavi nepíše. Ani Paroubek, jehož sídlo bylo poměrně blízko vyplundrovaných Zdib, k 27. září plenění nezaznamenal. Toho dne, jak bylo výše popsáno, zaznamenal pouze noční cestu francouzských vojsk do Mělníka.¹⁴⁴

Tam Francouzi vyrazili i 29. září, jak kromě Paroubka píše i Felíř. Do Prahy tak bylo dovezeno velké množství potravin a podle Felíře kvůli tomu poklesly ceny. Ještě na konci srpna stálo podle jeho zápisů jedno vejce sedm krejcarů, 28. září pak tři krejcar a po dovezení zásob z Mělníka klesla cena na jeden krejcar a tři denáry. Loth píše ke konci

¹⁴¹ TEIGE, s. 22–23. KOVÁŘ, 1904, s. 18. FELÍŘ, s. 227.

¹⁴² TŘEBÍZSKÝ, s. 306.

¹⁴³ FELÍŘ, s. 227–228. KOVÁŘ, 1904, s. 18–19. TEIGE, s. 23. TŘEBÍZSKÝ, s. 308.

¹⁴⁴ FELÍŘ, s. 228. KOVÁŘ, s. 20. TEIGE, s. 23. TŘEBÍZSKÝ, s. 306.

září pouze o výpravách za dřevem na Zbraslav a utáboření francouzského vojska od Roztok až k Mělníku, Litoměřicím a Ústí nad Labem. Paroubek o rozmístění francouzských vojsk na sever od Prahy nepíše, zabývá se francouzským loupením v Klecanech.¹⁴⁵

Počátkem října byl už dle Felíře v Praze dostatek potravin, ale chybělo dřevo, které se podle něj a Lotha snažili vojáci získat v okolí města.¹⁴⁶ Občasné výpady podnikaly po celý říjen, autoři se však v tomto měsíci neshodují na žádném místě ani datu.

Hospodářská situace v listopadové okupované Praze vypadala podobně. Do města bylo potřeba dovážet potraviny, proto se francouzští vojáci opět vydávali na loupeživé výpravy do okolí Prahy, kde však častěji naráželi na rakouské vojsko. Podle Felíře Marie Terezie zakázala dovoz potravin do města pod pohrůzkou oběšení a zablokovala dovoz dříví po vodě, proto pak vojáci káceli obory nebo, jak se Felíř shoduje s Lothem, vybírali dříví od měšťanů, případně se vydávali za dřívím do okolí Prahy. Pro potraviny byli francouzští vojáci i v Líbeznicích, o čemž informuje Paroubek, a píše i o zákazu rakouské armády dovážet potraviny do Prahy, k čemuž uvádí i konkrétně, kdy k zastavení došlo. Paměti nám poskytují tutéž informaci jako předchozí měsíce.¹⁴⁷

Záznamy o plundrujících výpravách za město máme i na počátku prosince, opět se však příliš neshodují na místě. Dle Paroubka byly 2. prosince rabovány okolní vesnice Ďáblice, Březiněves a Roztoky. Ďáblice navíc ještě jednou druhého dne. Dle Lotha vyšli 3. prosince francouzští vojáci ze Špitálské (Poříčské) brány a vydrancovali tři osady. Oba autoři zaznamenávají výpady na počátku měsíce na severovýchod od Prahy, neshodují se však na datu a neudávají ani stejná místa.¹⁴⁸ Felíř a Paměti se o výpravách již nezmiňují. Hlavní informací pro prosinec totiž bylo opuštění Prahy francouzsko-bavorským vojskem.

Také pro srpen až říjen 1742 podávají vybraní autoři přehled cen potravin, což nejvíce zajímalo Felíře, který nám v tomto období umožňuje sledovat výkyvy cen několikrát za měsíc. V pamětní knize líbeznické fary najdeme dva záznamy o stavu cen v Praze z konce srpna, přičemž jeden o nich pojednává velmi rozsáhle. Ze staroměstských Pamětí se ve zmínce o nedostatku potravin dozvídáme pouze o ceně koně a vajec k 3. září. Lothovy letopisy obsahují jednu podrobnější zmínku o cenách z druhé poloviny září.¹⁴⁹

¹⁴⁵ FELÍŘ, s. 219, 228. KOVÁŘ, 1905, s. 95. TŘEBÍZSKÝ, s. 306.

¹⁴⁶ FELÍŘ, s. 229–230. KOVÁŘ, 1905, s. 96.

¹⁴⁷ FELÍŘ, s. 232, 234. KOVÁŘ, 1905, s. 98, 165–166. TEIGE, s. 23. TŘEBÍZSKÝ, s. 308.

¹⁴⁸ KOVÁŘ, 1905, s. 225. TŘEBÍZSKÝ, s. 309.

¹⁴⁹ FELÍŘ, s. 215, 217, 219, 224–226. TŘEBÍZSKÝ, s. 306–307. TEIGE, s. 22. KOVÁŘ, 1904, s. 18.

2.3.3 Poškození Prahy a jejího okolí během okupace

Válka přinesla městu a jeho okolí mnoho škody. Nejen přímé boje a bombardování, ale i strategické vypalování budov, vinic a zahrad, kde by se nepřítel mohl ukrýt, Praze v této válce značně uškodily. Do všech sledovaných pramenů byly vneseny zmínky o ničení krás města a jeho předměstí.

V polovině srpna dali Francouzi vyhodit do vzduchu Černínský palác, jak je zaznamenáno v Pamětech pražských. Shodnou informaci nacházíme i u Paroubka a Felíře, kteří uvádějí, že v paláci původně bydlel francouzský generál Broglie.¹⁵⁰ Felíč pak dodává do svého letopisu postesk, že palác „velmi nákladný a s pěkným malováním ozdobený byl“ a že rána od výbuchu měla být tak velká, až se na Starém Městě třásla okna. Poslední informaci přinášejí i Paměti. Také Paroubek zdůrazňuje, jak „pěkné stavení“ Černínský palác byl. Toho dne měly být – jak sdělují Paměti i Felíč – zničeny i budovy na Velkém ostrově.¹⁵¹ Podle Pamětí byly podobně poničeny budovy na Šaškovském ostrově¹⁵², „též mlejny a hospody u posledního peníze, neméně špitál a ostatní domy a zahrady na Špitálsku“ byly poškozeny minami. Paroubek uvádí i poškozené vinice u Černínského paláce. Zbytek ohořelého Černínského paláce byl podle Felíře zničen 6. září, aby se v jeho troskách nemohli ukrýt nepřátelé.¹⁵³ Loth se o ničem z toho nezmiňuje.

Při rabování v okolí Prahy docházelo i k vypalování vesnic. Pokud však autoři vůbec jmenují nějakou konkrétní obec, málokdy se na nějaké shodnou. Určitou výjimku představuje vypálená ves Břevnov, o níž referují Loth, Paměti a Felíč, přičemž se ovšem neshodují na tom, která armáda ji zničila. Loth vidí jako jasně viníky Francouze s tím, že klášter u sv. Markéty byl uchráněn poškození jen díky rakouským vojákům, kteří je zahnali. Paměti sice nejmenují přímo Břevnov – ves totiž označují jako „[v]esnici u sv. Markyty“ –, původcem neštěstí měla ale být také „francouzská partaj“. Felíčova výpověď naproti tomu tvrdí, že „ves Břevnov od královny armády byla vypálena“ a více k události nedodává. Každý pisatel rovněž uvádí jiné datum vypálení. Felíč datuje událost do 19. září, Loth 20. září a Paměti 22. září. Paroubek se o Břevnově nezmiňuje.¹⁵⁴

¹⁵⁰ Victor François de Broglie (1718–1804) byl francouzský státník a vojevůdce. Po dobytí se stal velitelem brigády. Úspěchy v sedmileté válce mu vynesly hodnost maršála. CHISHOLM, H. (ed.). *Broglie, de, s.v. Victor François, Duc de Broglie*. In: EB. Díl 4. 11 vydání. Cambridge, 1911, s. 626.

Online viz: https://en.wikisource.org/wiki/1911_Encyclop%C3%A6dia_Britannica/Broglie_de, cit. dne 08-07-2018.

¹⁵¹ Dnes Štvanice.

¹⁵² Šaškovský, někdy Kamenský, ostrov již neexistuje. Dnes je bývalý ostrov součástí Karlína.

¹⁵³ FELÍŘ, s. 217, 223. TEIGE, s. 21. TŘEBÍZSKÝ, s. 306.

¹⁵⁴ FELÍŘ, s. 227. TEIGE, s. 22–23. KOVÁŘ, 1904, s. 18.

Podobně jako v případě Břevnova rovněž vypálení dvoru na Střížkově nemá jasného pachatele. Podle Pamětí měli Francouzi 24. září projít Novou a Poříčskou bránou a usídlit se mezi Libní, Vysočanami a Prosekem a při té příležitosti mělo dojít k rabování v Libní a zároveň k vypálení dvoru na Střížkově a Vysočanech. Felíř také ví o usídlení francouzských vojáků. Kromě Libně a Vysočan uvádí i Hrdlořezy, kam měli dojít již 20. září. Dále k tomuto dni zmiňuje vypálení střížkovského dvoru, akorát ne francouzským, ale lotrinským vojskem.¹⁵⁵ Autorům tak často nemuselo být jasno, která armáda je zodpovědná, za které neštěstí. O událostech se zřejmě dozvěděli z doslechu, z různých stran a zdrojů.

Kromě budov utrpěly také zahrady a vinice, které byly ničeny především kvůli nedostatku dříví. Osekány tak byly četné vinice v okolí Prahy, o čemž píše všechny zdroje kromě Lothova letopisu. Během války měly být dle Felíře zničeny vinice u Žižkova, za Bruskou bránou, „Hippmanské, vinice Vořechovské, též Šelnhorské a jin[é].“¹⁵⁶ O něco později byly poničeny vinice mezi Vysočanami a Libní. Rovněž Paroubek informuje o ničení vinic, a to v rozsahu od Bílé Hory po Holešovice. Podle Pamětí pražských zlikvidovali Francouzi vinice za Koňskou a Novou bránou. Felíř dále píše o zboření stavení u vinic v Šárkách a Paměti vzpomínají na vypálení velkých stavení u vinic za Újezdskou bránou.¹⁵⁷

Podobné zkáze neunikly ani zahrady a obory. Na rozdíl od rozcházejících se zpráv o vinicích nalézáme shodné informace u dvou autorů. Podle Felíře a Lotha došlo na počátku listopadu (v datu se rozchází) k vykácení stromů v oboře Hvězda a Bubeneč, jejichž dříví si odvezli do Prahy na zatápění. Dle Felíře pokáceli Francouzi také všechny tamní ovocné stromy a posekali alej vedoucí k Bubenči. Kromě těchto obor utrpěly i zahrady, například došlo ke zničení starých líp v zahradě Pražského hradu a stromů od Písecké brány až k Bubenči, jak informují Paměti. Podobně jako vinice zmiňují Paměti i vykácení zahrad za Koňskou a Novou bránou a Paroubek zahrad mezi Bílou Horou a Holešovicemi. Felíř pak hovoří o zahradách na Pohořelci, blízké Černínské zahradě a zahradách mezi Libní a Vysočanami, kde se usídlilo francouzské vojsko na konci září 1742.¹⁵⁸

¹⁵⁵ FELÍŘ, s. 227. TEIGE, s. 23.

¹⁵⁶ „Vořechovskými“ vinicemi se nejspíš myslí dnešní čtvrť Ořechovka, zatímco „Šelnhorské“ vinice mají nejspíš být zničené vinice v části Vínohrad zvané Zvonařka.

¹⁵⁷ FELÍŘ, s. 215, 227–228, 232. TEIGE, s. 20–21. TŘEBÍZSKÝ, s. 244.

¹⁵⁸ KOVÁŘ, 1905, s. 98, 225. FELÍŘ, s. 217, 227–229, 232, 233. TEIGE, s. 20–21. TŘEBÍZSKÝ, s. 244, 303.

2.3.4 Útoky rakouské armády na okupovanou Prahu a pruská a saská armáda ve městě během okupace

Na poškození Prahy se podílela také obléhací rakouská armáda. Její vojáci též rabovali v okolí, jak zmiňují některé ze sledovaných pramenů. Například Felířův letopis zaznamenává v lednu 1742: „Lotrinské vojsko neb královny uherské, to nač přišlo, všechno pryč pobralo.“ Záhy však dodává, že důvodem bylo, „aby francouzskému nic do rukouch nepřišlo“. Obavy z rakouské armády dokládá u venkovanů z okolí Prahy líbeznický farář 27. listopadu 1741, kdy „stala se hrozná roztržitost mezi lidmi (...), že husaři královští pálí a mordují“, což se nakonec neprokázalo jako skutečnost.¹⁵⁹ Přesto si zde můžeme povšimnout, že lid nepovažoval rakouskou armádu za domácí, ale naopak její přítomnost vnímal jako hrozbu. O něco později Paroubek rabování rakouského vojska přímo dokládá. V červnu 1742 mělo dojít k potyčce mezi rakouskou a francouzskou armádou u Troji, která skončila útekem Francouzů. Po vítězství vyrazili „uherští husaři“ rabovat okolní vesnice, přičemž značně obrali bohnického faráře a přijeli i do Líbeznic. Pozoruhodné je, že Paroubek již v této části o rabování neoznačuje armádu jako „naši“, už jsou to jen „uherští husaři“.¹⁶⁰

Bombardováním a dobýváním města se autoři zabývají intenzivně. Felíř jako autor velmi rozsáhlého letopisu přináší pro určitá období až každodenní zprávy o bojích o město a podrobné informace najdeme i u dalších. Zprávy o pohybu rakouských vojsk jsou tím četnější, čím blíž byla vojska k Praze.

První polovina roku 1742 je u vybraných pramenů téměř bez záznamů, změna přichází počátkem června, kdy se královská armáda blížila k Praze. Felíř a Paroubek vpisují do svých děl památku na vítězství rakouské armády u Písku 6. června, po němž se Francouzi začali více stahovat k Praze. Paroubek zdůrazňuje, že francouzští vojáci utíkali z Písku ve velkém strachu, francouzské ztráty pak odhaduje až na tři miliony, přičemž rakouskou armádu označuje jako „naši“. Felíř k boji poskytuje méně informací, rakouskou armádu v původním textu zpravidla nazývá „královny uherské armáda“ nebo „lotrinská armáda“, obě označení však později vyškrtává nebo k nim dodává „česká“.¹⁶¹ Zbylé prameny se rabování armády Marie Terezie na venkově nevěnují.

V druhé polovině června 1742 informuje Felíř a Paroubek o obklíčení Prahy rakouskou armádou. Zatím však podle nich došlo pouze k několika šarvátkám mezi vojáky, větší střet vojska teprve čekal.¹⁶² Až počátkem srpna se podle Felíře a Paroubka Praha ocitla v sevření, a jak píše Felíř, „nemohli Francouzové v svém ležení obstát“,

¹⁵⁹ FELÍŘ, s. 205.

¹⁶⁰ TŘEBÍŽSKÝ, s. 303–304.

¹⁶¹ FELÍŘ, s. 210. TŘEBÍŽSKÝ, s. 244.

¹⁶² FELÍŘ, s. 210–213. TŘEBÍŽSKÝ, s. 244–246, 303.

tudíž se stáhli do Prahy. Podle denních Felířových záznamů byla Praha po celý srpen a první polovinu září intenzivně bombardována a ostřelována. Ostatní sledované zdroje poskytují jen kusé zprávy.¹⁶³

Před polovinou září zamířila k Praze na pomoc francouzská posila, proto se rakouská armáda stáhla z okolí města a vyrazila jí vstříc, což dokumentuje Felíř, Paroubek a Paměti. Podle Paměti měla rakouská armáda značně „naspěch“, přičemž měla směřovat až k Horní Falci, zatímco podle Paroubka pouze k Plzni a Teplé. Všechny tři zdroje zaznamenávají to, že po skončení obléhání začaly opět bít hodiny a zvonit zvony, k čemuž Felíř posměšně poznamenává, „neb Francouzové se domnívali, že naše královská armáda skutečně Města Pražská opustila“, což je ale pozdější vpisek. V roce 1742 však píše: „Bůh Všemohoucí, Panna Maria a svatí patronové naši nás z té přehrozné bídy, ouzkosti a z toho žaláře vysvoboditi ráčejí.“ „[S] bolestí“ však musel pozorovat, že francouzští vojáci mohli opět vyjíždět do okolí Prahy, kde vše „zkazili a vypálili“. Ač ani těsně po dobytí Prahy nevnímal Felíř francouzské vojáky kladně, stále více opouští svoji neutralitu a popisuje, jak „v velkých úzkostech“ se obyvatelstvo nacházelo pod jejich správou.¹⁶⁴

Zlomek Lothova letopisu začíná pohrdáním Francouzi právě v době, kdy rakouská armáda opustila obležení Prahy. První odstavec tvoří citace, jak údajně Francouzi „mezi sebou mluvili“ po odchodu rakouských vojsk. Podle něj očekávali posilu až devadesát tisíc mužů, která měla armádu pod velením knížete Lobkovic zničit a následně do „6 neděl“ pokořit Vídeň. „[A] až to vykonáme, vyženeme vás psy z Prahy a usadíme se zde,“ doplňuje. Na to navazuje Lothova vlastní promluva: „Můj Bože, mám-li pak věřiti, že jsme my ubozí Pražané ztraceni“, načež doufá, že ústup rakouské armády byl jen strategický tah, jak vylákat Francouze z Prahy a tím rychleji hlavní město dobýt. Následně prý měli Francouzi obdivovat dělostřelectvo „naši nejmilovanější královný“, které mělo být sice pomalé, ale účinné.¹⁶⁵

Od září 1742 se autoři rozepisují o výpadech francouzské armády mimo Prahu, kde se občas střetávala s rakouskými vojáky, o čemž kromě Paroubka a Felíře nejvíce informuje Loth. Počátkem listopadu píše Paroubek o zahánání francouzského pomocného vojska rakouskou armádou, po čemž se její velitel „Lobkovic, otec vlasti a chránitel lidu českého,“ vydal k Praze. Felíř zařazuje zápis, že se „královný armáda“ obrátila zpět na Prahu doprostřed října, což později doplňuje informací: „[U]hersko-české armádě proti

¹⁶³ FELÍŘ, s. 215–224. TEIGE, s. 21. TŘEBÍZSKÝ, s. 305–306.

¹⁶⁴ FELÍŘ, s. 225–226. TEIGE, s. 22. TŘEBÍZSKÝ, s. 306.

¹⁶⁵ KOVÁŘ, 1904, s. 17.

tomuto jdoucímú sukursu k Praze velmi šťastně se vedlo.“ Od té doby spolu s Paroubkem a Lothem píší o stahování se Francouzů do Prahy a opevňování se v ní.¹⁶⁶

Je zřejmé, že jsou v této době autoři více nakloněni rakouské armádě než okupační, která tou dobou ztratila veškerou popularitu. Loth se netají záští vůči Francouzům a ve svém letopise dává několikrát najevo odsouzení okupantů a jasnou náklonnost k Marii Terezii. V období, kdy francouzské vojsko muselo ustoupit postupující rakouské armádě, Loth pohrdá zbabělým ústupem a odsuzuje francouzského velení, které ponoukalo místní sedláky, aby se šli postavit rakouské armádě a bili se za ně. Paroubek vůči Francouzům není až tak nepřátelsky naladěný jako Loth, ale i on se jasně profiluje na stranu rakouskou. Po zprávách o intenzivním rabování Francouzů v okolí jen poznamenává: „To jsou byly komedie nevidané. Bože, chraň všechny naše potomky od takových hostí!“ Zároveň důsledně označuje rakouskou armádu jako „naši“. Ani Felíč nenese Francouze v lásce, když po odchodu rakouské armády od Prahy píše: „[T]y přeukrutný dráčové, ty francouzský pacholci“ a na dalších stránkách pro ně taktéž nachází řadu nelichotivých přívísek. V pozdější verzi svých letopisů dopisuje k rakouské armádě oslovení „naše královská“, aby jasně ukázal, na čí straně stojí. Paměti k tomuto období mnoho informací zevnitř města neposkytují, omezují se pouze na několik vět o francouzských výpadech do okolí, kde jen bez komentáře poznamenávají, že způsobily mnoho škod.¹⁶⁷

Kromě francouzské a bavorské armády se v Praze na čas zdržela i armáda saská. O jejím působení ve městě referuje pouze Felíč, který jednak popisuje pohyby vojska během útoku na Prahu, jednak období těsně po dobytí města, kdy se Sasové usídlili na Malé Straně, uspořádali bál a dělali výpady proti rakouské armádě v okolí, a pozorně sleduje i další jejich činy. Saské vojsko vnímá celkem pozitivně, mnohdy až obdivně, když píše: „[V]ojsko šlo naproti lotrinské armádě, by jí z Českého království vybiti mohly. To vojsko kdo viděl, jistě k podivení bylo, jak krásný a pěkně mundýrovaný ten saský lid byl.“¹⁶⁸

Paroubka rovněž zajímá příchod saského vojska do Prahy, dostáváme však od něj i důvěrnější informace, neboť v lednu 1742 odcházející Sasové prošli Líbezníci, přičemž „obrst s několika oficíry“ se zastavili u faráře na oběd. Paroubek se tak mohl dozvědět o jejích cíli, což později zapsal do farní knihy. Vojáci mu prý také sdělili, že se obávají postupu rakouské armády pod velením knížete Lobkovice. Odstavec ukončuje Paroubek posměškem: „Tak se stalo jak prorokoval“, neboť následně píše, že se tažení nevyvedlo. I když mu nevadilo poobědvat se saskými důstojníky, přijal Paroubek odchod

¹⁶⁶ KOVÁŘ, 1904, s. 17–20. KOVÁŘ, 1905, s. 95–98, 163–164. TŘEBÍZSKÝ, s. 306–308. FELÍČ, s. 227–232. TEIGE, s. 23.

¹⁶⁷ FELÍČ, s. 226–232. KOVÁŘ, 1905, s. 98. TŘEBÍZSKÝ, s. 308. TEIGE, s. 22–23.

¹⁶⁸ FELÍČ, s. 196, 197, 199–201.

Sasů velmi kladně, přičemž píše: „A tak od Sasa, který nejprv odešel a naposledy do Čech přišel, Česká země si oddechla a hrobů toliko jim popřála“.¹⁶⁹ Paměti zmiňují Sasy pouze během dobývání Prahy, Loth se saským vojskem příliš nezabýval.¹⁷⁰

Prusové v této fázi války do Prahy nedorazili, o postupech jejich vojska nás na několika místech informuje Paroubek a především Felíř. Paměti a Felíř zaznamenali návštěvu pruského krále 21. ledna 1742 v Praze, která je většinou shrnuta pár větami a bez dalších komentářů. Pruský král byl autory přijat s úctou náležíící korunované hlavě, jinak však obyvatelstvo hledělo na jeho vojáky. Většího odsouzení se pruskému vojsku dostalo až při okupaci Prahy 1744. Do té doby se oba zdroje pozastavují nad činy pruské armády jen na pár řádcích. U Paroubka je to krátká pasáž o vpádu Prusů do Čech roku 1741. Vojáci tehdy podle něj pobírali české obyvatelstvo a odváděli jej do Pruska, lid se jich proto bál a snažil se všemožně ukrývat. K tomu Paroubek dodává: „Ach to byla metla boží pro hříchy naše.“ Negativně vnímá působení pruského vojska v Čechách také Felíř. Při líčení utrpení obyvatelstva v lednu 1742 poznamenává, že Prusové vypsali mnohem větší „kontribuce a daně než krále českého a krále francského, též saského, vojsko“.¹⁷¹

2.3.5 Odchod francouzsko-bavorských vojsk z Prahy

Žádný z autorů samozřejmě nemohl zapomenout na odchod velké části francouzských vojsk z Prahy 15. a 16. prosince. Felíř si jej vysvětloval přiblížením rakouské armády a strachem z uvíznutí v Praze. Paměti dávají náhlé opuštění Prahy v souvislost s rakouským vítězstvím u Litoměřic, kde místní posádka požádala o kapitulaci. Kromě Lotha všichni píšou, že francouzsko-bavorské vojsko odešlo do Chebu. Naprostá shoda panuje kolem skutečnosti, že odcházející zastihla krutá zima, která mnohé stála život. Felíř odhaduje na šest set pomrzlých, přičemž odejít jich mělo kolem jedenácti tisíc. Loth uvádí asi deset tisíc uprchlíků, z nichž „téměř třetina“ měla umrznout. Paměti odhadují „mnoho set“ zmrzlých nebo padlých. Paroubek jen konstatuje, že jich bylo „mnoho“. Část odchozího vojska zastihla příchozí rakouská armáda, tudíž řada vojáků padla v boji nebo byla zajata. Podle Lotha jich tři tisíce uniklo do Horní Falce a dva tisíce bylo zajato. 19. září dodává, že „oddíl Francouzův odtud uprchlých byl úplně poražen“. Felíř dodává: „[M]nozí a snad víceji masakryrování neb pobiti jsou byli.“ Zajatci pak měli být posláni do uherského zajetí. V líbeznické pamětní knize se dočteme jen, že „mnoho jich zajali, mnoho uteklo, málo jich odešlo“ a Paměti mluví o mnoha stech umrzlých nebo byli

¹⁶⁹ TŘEBÍZSKÝ, s. 241–243.

¹⁷⁰ TEIGE, s. 6–7. KOVÁŘ, 1906, s. 55. Loth zmiňuje Sasy pouze v souvislosti s jejich usídlením po dobytí Prahy. Po odchodu z města se na jejich pozice dostali bavorští vojáci.

¹⁷¹ FELÍŘ, s. 198, 201, 203–205. TŘEBÍZSKÝ, s. 243. TEIGE, s. 12–13.

pobitých rakouskými vojáky. Loth, Paměti a Felíř vidí tuhé mrazy jako projev boží moci a zasloužený trest pro francouzské vojsko, Paroubek událost nekomentuje.¹⁷²

Tím ale okupace Prahy ještě neskončila, ve městě zůstávalo několik Francouzů a Bavorů. Felíř odhaduje, že byly v Praze ponechány asi tři tisíce raněných a dva tisíce mužů vojenské posádky. Zbytek zdrojů neuvádí přesné počty, ale souhlasí, že část vojska zůstala ve městě. „[A]by jim od měšťanstva nic ublíženo nebylo, dle toho oni z Pražských Měst, jak z stavu duchovního, tak z stavu panského u měšťanův přednějších a zámožnějších“, vzalo odcházející vojsko s sebou rukojmí, píše Felíř. Paroubek celému odchodu nevěnuje tolik prostoru, a proto i v tomto případě jen dodává, že zajatci byli „ze čtvrtého stavu pány“. Ostatní autoři nabízejí dokonce podrobný seznam zajatců a všichni se shodují, že během cesty jeden ze zajatců zemřel.¹⁷³

Zbylí Francouzi a Bavoři také záhy odešli. Nejprve opustili 28. prosince vyšehradskou pevnost, což dokládají všichni autoři. Nejvíce podrobností předkládá Loth, který do svého letopisu vložil text kapitulací smlouvy i s pozdějšími dodatky. Od té doby začalo dle Felíře osazování města armádou Marie Terezie. Paměti datum opuštění Vyšehradu neuvádějí, avšak společně s ostatními autory se shodují na 2. lednu 1743 jako datum opuštění Prahy zbylými Francouzi. Podle Paroubka a Lotha vytvořila rakouská vojska odcházejícím Francouzům a Bavorům špalír. Podle Lotha tak bylo z odcházejícího zástupu vyjmuta mnoho zběhů. Špalír – jak píše Paroubek – měl ochránit nepřátelské vojáky od nenávisti a útoků lidu. Místní obyvatelstvo mělo být nadšeno z osvobození města a odchodu nepřátel, což dokládají i ostatní. Znamenalo to totiž konec války. Loth uvádí: „[Z]dálo se, že všeobecná vzrůstala radost.“ Již po obsazení Vyšehradu vjezd knížete Lobkovice do města zevrubně popisuje. Felíř a Paměti se rovněž shodují na radosti měšťanů, kteří měli provolávat: „Vivat Maria Theresia!“¹⁷⁴

Rozhodně záporný postoj k okupačnímu vojsku zastává Loth, který na několika místech vyjadřuje svůj odpor. V den odchodu francouzsko-bavorských vojsk z Prahy napsal: „Konečně nadešel blažený den, den našeho vysvobození.“ Zároveň prý všechno obyvatelstvo vítalo rakouskou armádu a místní podporovatele Francouzů považuje za „české Francouze“. I Paroubek se jasně staví na stranu Marie Terezie a posteskává si, že Cheb zůstal opanován Francouzi. Autoři Pamětí si ponechávají určitý odstup a osobní stanovisko běžně nepřipojují, zde ale udělali výjimku a odcházející Francouze označili za „země loupežní[ky] a neznaboh[y]“. Felíř také hodnotí odchod Francouzů jako úlevu pro obyvatelstvo, Marii Terezii již zásadně zapisuje jako českou královnu, avšak chválí

¹⁷² FELÍŘ, s. 235–236. TEIGE, s. 26–27. TŘEBÍZSKÝ, s. 309. KOVÁŘ, 1905, s. 228. KOVÁŘ, 1906, s. 55.

¹⁷³ FELÍŘ, s. 235–236. TEIGE, s. 26–27. TŘEBÍZSKÝ, s. 309. KOVÁŘ, 1905, s. 228.

¹⁷⁴ FELÍŘ, s. 236, 241. TEIGE, s. 26–27. TŘEBÍZSKÝ, s. 309. KOVÁŘ, 1906, s. 55–62.

Francouze za to, jak dobře město opevnili a „jistě město Prahu nedobytou by byli učinili“.¹⁷⁵

Sledování autoři by se tak dali rozdělit do dvou skupin. Ti, kteří dávají svoji náklonnost k Marii Terezii jasně najevo, kam řadíme Lotha a Paroubka, a potom ti, kteří se snaží působit nestranně, ač občas přidají vlastní hodnocení, což jsou Felíš a Paměti.

2.4 Působení Marie Terezie v Praze

Vybraní autoři se nakonec všichni přiklonili na stranu Marie Terezie, je proto zajímavé pozorovat, jak přistupovali k její přítomnosti v Praze. Příjezdu Marie Terezie 29. dubna 1743 do Prahy a její korunovaci 12. května se věnovali všichni. Podrobněji se její návštěvou zabývají Felíš a Loth, zatímco Paroubek je v tomto období velmi stručný. Paměti popisují několik vybraných událostí roku 1743, přičemž svoje zápisy končí v červnu 1743.

Paměti a Loth se vjezdu české královny do Prahy věnují velmi podrobně, přičemž zapsali i pořadí osob v průvodu a všechna stanoviště, která královna ve městě navštívila. Kromě prostého popisu události přikládají i vlastní stanovisko. Pro autora Paměti byl „na nejvyšší šťastný den“, když Marie Terezie vjela do Prahy doprovázena radostí Pražanů provolávajících „vivat Maria Theresia“. Podobně radostně popisuje příjezd i Loth, který dodává: „[M]y Pražané měli největší radost, užíti naše nejvyšší slunce milostné.“¹⁷⁶

Zbylí autoři přinášejí k události mnohem méně informací. Chybí popis příjezdu a nepoznamenávají nic ani o radosti měšťanů. To je obzvláště nezvyklé pro Felíře, který se jindy takovými událostmi rád zabývá, ale zde pouze dodává: „[M]ěšťanstvo Měst Pražských, obzvláště rejtarstvo, velkou parádu svou ukázalo.“ Nejméně se událostí zabývá líbeznický farář Paroubek, který pouze konstatuje, že královna přijela do Prahy, a dále se věnuje hlavně počasí.¹⁷⁷

Dalším významným momentem za přítomnosti královny v Praze byla její korunovace. Podobně jako u předchozí události poskytují rovněž nejvíce informací Paměti a Loth. Ač v Lothově rukopise chybí několik stran předcházejících korunovaci, můžeme se domnívat, že na nich byl opět podrobně – stejně jako u Paměti – zachycen průvod do kostela sv. Víta. Rovněž po korunovaci byly ve městě dle autorů velké oslavy. Oba však bez komentáře ponechávají skutečnost, že královna nebyla tradičně korunovaná pražským arcibiskupem, ale olomouckým biskupem. Vysvětlení podává Felíš. Ten sice o průvodu mlčí (byť stejně jako Paměti informuje o zprávě o rakouském vítězství v Bavorsku, která

¹⁷⁵ FELÍŘ, s. 237, 241. TEIGE, s. 26–27. TŘEBÍZSKÝ, s. 309. KOVÁŘ, 1906, s. 57, 62.

¹⁷⁶ TEIGE, s. 27–31. KOVÁŘ, 1906, s. 128–130. KOVÁŘ, 1907, s. 46–48.

¹⁷⁷ FELÍŘ, s. 247. TŘEBÍZSKÝ, s. 309.

měla ten den přijít), uvádí však, že arcibiskup nesměl korunovaci provést, neboť „s Francouzi on prvé dobré srozumění míti měl“. Paroubek i v tomto případě pouze stroze poznamenává, že došlo ke korunovaci.¹⁷⁸

Korunovací ukončují Paměti příspěvky o působení Marie Terezie v Praze, naprosto opomíjejí její odjezd 16. června a jejich poslední stránky tvoří zápis o potrestání kolaborantů. Paroubek je po celý rok 1743 velmi stručný, informace o počasí a některé obecné události z války doplňuje strohými větami o královnině příjezdu, její korunovaci a odjezdu. Na to, že – jak píše – byl osobně přítomen vyprovázení Marie Terezie „až ke dveřím před sv. Václavem“ kanovníky a obvykle o svých zážitcích podrobně vypravuje, neposkytuje k této události žádné podrobnosti. Felíč nepopsal příjezd, korunovaci ani odjezd nijak podrobně, do svého letopisu však zachytil mnohé královniny návštěvy kostelů, klášterů a dalších objektů nebo významných osob po celou dobu jejího pobytu v Praze. K odjezdu podle něj došlo „[k] našemu velkému zármutku“. Největším příznivcem Marie Terezie je nepochybně Loth, který rovněž jako Felíč pozoroval působení královny v Praze s náležitou úctou. Jako jediný zachytil i její narozeniny 13. května a následnou oslavu.¹⁷⁹

Srovnáme-li popis působení Karla Albrechta a Marie Terezie v Praze, můžeme vysledovat několik podobností. Paměti pražské pro některé významné události českých panovníků poskytují podrobný popis, ale jiné vynechávají. U Karla Albrechta příjezd opomíjejí a vyhlášení králem pouze konstatují, velký prostor však věnují přísaze stavů novému králi. U Marie Terezie příjezd a korunovaci zaznamenaly stejně zevrubně, ale u obou chybí odjezd.¹⁸⁰

Felíč věnuje více pozornosti vyhlášení Karla Albrechta králem než korunovaci Marie Terezie. Později však vyškrtl výrazy, které příliš stranily Karlu Albrechtovi (viz výše). Královniny pochůzky po Praze Felíč podrobně sledoval a zapsal. U Karla Albrechta však toto neřeší, i když nutno poznamenat, že se Karel Albrecht nezdržel v Praze tak dlouho.¹⁸¹

Loth začal své Paměti psát až po odjezdu Karla Albrechta z Prahy, tudíž se o jeho pobývání v Praze vůbec nerozepisuje. Při vjezdu knížete Lobkovice do osvobozeného města si vjezd Karla Albrechta připomněl, aby zdůraznil radost obyvatelstva z obsazení Prahy rakouským vojskem.¹⁸²

¹⁷⁸ KOVÁŘ, 1907, s. 48–49. TEIGE, s. 31–33. FELÍŘ, s. 248. TŘEBÍZSKÝ, s. 309.

¹⁷⁹ TŘEBÍZSKÝ, s. 309. FELÍŘ, s. 247–252, 254–255. KOVÁŘ, 1907, s. 48–49, 213–215. KOVÁŘ, 1908, s. 42–45.

¹⁸⁰ TEIGE, s. 7–12.

¹⁸¹ FELÍŘ, s. 199–201.

¹⁸² KOVÁŘ, 1906, s. 63–64.

Paroubek zaznamenává prohlášení Karla Albrechta králem stejně stroze jako korunovaci Marie Terezie. Zdá se, že takovým událostem nevěnoval tolik pozornosti jako výkyvům počasí či událostem, které se staly přímo jemu nebo se týkaly Líbeznic.¹⁸³

Poslední událostí, kterou zachycují Paměti, je potrestání provinilců, kteří spolupracovali s Francouzi nebo Bavorsy během okupace. Pozornost věnují několika osobám, především Karlu Davidovi, který organizoval české obyvatelstvo proti rakouské armádě. Měla mu být odseknuta ruka, následně měl být rozčtvrcen a jeho ostatky vystaveny. Jakmile však došel na popravčí špalek, dozvěděl se, že „dobře zasloužená pokuta smrti“ mu byla „z nejv. dobrotivosti“ prominuta, a místo popravy byl poslán na doživotí do vězení do Budína. Podobnou informaci přináší i Felíš. Jeho formulace: „[D]obře zasloužilá pokuta smrti s největší dobrotivostí prominuta jest, nic však méně on s konfiscírováním své mohotovosti jak dlouho živ bude do Uher do pevnosti Budínu ad perpetuosis carceres neb do věčného vězení dodán.“ je téměř totožná s příspěvkem podaným v Pamětech pražských. Buď tedy čerpali ze stejného zdroje, anebo nemůžeme vyloučit ani to, že by jeden opsal informaci od druhého. Oba navíc souhlasí, že si trest zasloužil.¹⁸⁴ Ačkoli Karla Davida znal i líbeznický farář a obviňoval ho z odsouzeníhodného povzbuzování sedláků proti rakouské armádě, o jeho potrestání mlčí. Loth píše o několika odsouzených a jejich osudech. O Karlu Davidovi, jemuž ve svém letopise věnoval několik vět již dříve, poznamenává jen datum zajetí a udělený rozsudek. Jeho osud dále nezaznamenal.¹⁸⁵

¹⁸³ TŘEBÍZSKÝ, s. 242, 309.

¹⁸⁴ TEIGE, s. 33. FELÍŘ, s. 256–257.

¹⁸⁵ TŘEBÍZSKÝ, s. 307. KOVÁŘ, 1908, s. 44.

Závěr

Pro tuto studii byla vybrána díla autorů, kteří pocházeli z měšťanského prostředí, byli katolického vyznání a sídlili v Praze nebo jejím okolí.

Staroměstský měšťan František Václav Felíš sepsal velmi podrobný letopis zahrnující čtvrt století. Jeho dílo nám poskytuje cenný pohled do dění ve městě během okupace v letech 1741–1743, přičemž autor dbal více na četnost zápisů než jejich podrobnost. K některým událostem vede až denní záznamy, což platí například pro ostřelování Prahy na podzim 1742. Pravidelně též zaznamenával například odvádění dávek pro okupační správu nebo změny cen potravin během okupace. Felíš se snaží k politickým událostem příliš nevyjadřovat. K událostem, které nezaznamenal, se často vrací a snaží se vždy na konci hodnotit uplynulý měsíc či rok. Zatímco bavorského kurfiřta přijal jako českého krále, francouzskou okupační správu, která ve městě vládla, odsoudil hned ze začátku. V okamžiku, kdy už se zdálo, že francouzsko-bavorské vojsko v Praze již dlouho nepobude a vojáci se ve městě dopouštěli větších hrůz, přešel na stranu Marie Terezie. Svoje dřívější zápisy z období, kdy počítal s vládou Karla Albrechta, následně upravil, tak aby odpovídaly změněné politické situaci. Kromě vyškrtávání některých vět také některé doplnil. Snažil se v nich oslavovat Marii Terezií a její vojsko a zároveň ospravedlnit měšťanstvo.

Anonymní Paměti pražské zaznamenané do staroměstské pamětní knihy sledují podrobně období okupace. Jako oficiální měšťská kniha zaznamenávají vjezdy do města a také opisují nařízení a patenty, které byly městu předány. Pro období okupace zaznamenávají i události probíhající ve městě – například loupeživé výpravy Francouzů do přilehlých oblastí nebo ničení města a jeho okolí. Informace nedodávají pravidelně a zápisy nejsou četné. Slavnostní události typu korunovace podrobně zapisují. Příspěvky nejsou vedeny pravidelně, k některým událostem se pramen dodatečně vrací. Autoři zůstali neznámí, nenechali o sobě žádné další informace, můžeme tak dílo považovat za kolektivní svědectví vedení města. Jen zřídka zde nalezneme hodnocení událostí či osobní postoje, autoři se snaží být strozí. O Karlu Albrechtovi píší uctivě a zdá se, že ho přijali jako svého právoplatného krále, neboť podrobně zaznamenávají i jeho volbu císařem Svaté říše římské a událost hodnotí jako šťastnou. Stejně uctivě se staví k Marii Terezií. Ač se zdržují jakýchkoli komentářů, je znát, že válku nevíтали, a po odchodu okupační správy projevují náležitou radost.

Letopis novoměstského měšťana Ignáce Gedeona Lotha začíná zaznamenávat až období od září 1742 do září 1744. Ač postihuje pouze dva roky, pro dějiny okupace Prahy mezi léty 1742–1743 je cenným zdrojem. Do letopisu Loth zapisoval pravidelně a zápisy jsou chronologicky seřazeny, ke starším událostem se nevrací. V příspěvcích mnohdy

zachází do podrobností, snaží se vysvětlovat a poučovat. Často tak můžeme snadno vyčíst postoj autora, který dává velmi často najevo svoje pohrdání francouzskou okupační správou. V politickém boji jasně upřednostňuje Marii Terezii. Jeho zápisy jsou vedeny od září 1742, kdy se už rakouské vojsko začínalo hrnout k Praze a osvobození města se zdálo být na dosah, není proto divu, že je autorův názor tolik vyhraněný. Protože nemáme zápisy z předchozího období, nevíme, jak se stavěl ke Karlu Albrechtovi v době, kdy se zdálo, že byla Marie Terezie zbavena vlády nad českými zeměmi.

Farář Jiří Václav Paroubek zavedl na líbeznické faře pamětní knihu, do které mimo jiné zapsal své paměti pro léta 1740–1775. Zaznamenal i období okupace Prahy 1741–1743 tak, jak jej pozoroval z blízkého okolí města. Upřednostňoval sice události probíhající v oblasti Líbeznic, v díle však nalezneme i zprávy, které k němu došly z okupovaného města. Z počátku okupace má jen několik poznámek, zapsaných na přeskáčku. Intenzivně se dění začal věnovat až od září 1742. Tam už jsou zápisy chronologicky seřazené a četnější. Paroubek často zapisoval vlastní zážitky a svoje postoje. Mírní se ve vulgarismech, ale francouzskou správu jasně odsuzuje. Karlu Albrechtovi se věnuje jen minimálně a po celou dobu považuje za svoji královnu jen Marii Terezii a její armádu jako „naši“ a osvobozující.

Sledované prameny tak můžeme rozdělit do dvou skupin. V jedné se nachází Loth a Paroubek, kteří se jasně staví na stranu Marie Terezie. Nelze však jasně říci, že tomu tak bylo již od počátku války, neboť jejich díla započala až v září 1742 (byť Paroubek má některé zápisy i starší) v době obklíčení okupované Prahy rakouskými vojáky. Do druhé skupiny řadím Paměti pražské a Felíře, kteří za svého krále přijali Karla Albrechta. Felíč se začal přesouvat na stranu Marie Terezie na podzim 1742. Paměti pražské se tam dostaly až s ukončením okupace. Nakonec na stranu Marie Terezie přešli všichni sledovaní a radostně vítali konec okupace. Zároveň během okupace nespokojeně vnímali ničení města a jeho okolí i různá omezení nařízená okupační správou.

Seznam literatury

A) Prameny

Archiv hlavního města Prahy. Sběrka rukopisů. Signatura: 71. *Kniha pamětní*. Staré Město Pražské. 1701–1757.

Archiv hlavního města Prahy. Farní úřad u Nejsvětější Trojice na Novém Městě Pražském. Signatura: f. ú. u Nejsv. Trojice na NMP. Inventární číslo: 14. *Ignác Gedeon Loth: "Kurzgefasste historische Jahrgeschichten. Von Urspr...."* Nové Město Pražské. Sine dato [II. pol. 17. století].

Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Biskupské sbírky Litoměřice. Signatura: BIF 432. *FELÍŘ, František Václav. Letopis 1723–1756*. Staré Město Pražské. 1723–1756.

Státní okresní archiv Praha-východ se sídlem v Přemyšlení. Farní úřad Líbeznice (číslo: 211). Inventární číslo: 1. *Liber Memorabilium I*. Líbeznice. 1735–1933.

B) Vydané prameny

FELÍŘ, František Václav. *Letopis 1723–1756*. Ed. Jan Vogeltanz. Praha, 2011.

KOVÁŘ, Matěj. *Praha za vlády Francouzů, Bavorů i Prusů r. 1742–1744*. In: Sborník historického kroužku, ročník V., 1904, s. 16–20.

KOVÁŘ, Matěj. *Praha za vlády Francouzů, Bavorů i Prusů r. 1742–1744*. In: Sborník historického kroužku, ročník VI., 1905, s. 95–98, 163–166, 224–228.

KOVÁŘ, Matěj. *Praha za vlády Francouzů, Bavorů i Prusů r. 1742–1744*. In: Sborník historického kroužku, ročník VII., 1906, s. 53–64, 123–130.

KOVÁŘ, Matěj. *Praha za vlády Francouzů, Bavorů i Prusů r. 1742–1744*. In: Sborník historického kroužku, ročník VIII., 1907, s. 46–49, 213–215.

KOVÁŘ, Matěj. *Praha za vlády Francouzů, Bavorů i Prusů r. 1742–1744*. In: Sborník historického kroužku, ročník IX., 1908, s. 42–49, 194–199.

KOVÁŘ, Matěj. *Praha za vlády Francouzů, Bavorů i Prusů r. 1742–1744*. In: Sborník historického kroužku, ročník X., 1909, s. 1–5, 139–146.

TEIGE, Josef (ed). *Paměti pražské z let 1732-1743*. Praha, 1904.

TŘEBÍZSKÝ, Václav Beneš. *Paměti Jiřího Václava Paroubka, někdy vikáře a faráře v Líbeznicích (1740–1774)*. In: REZEK, Antonín (ed.), Sborník Historický, ročník II., svazek 4, 1884, s. 240–246.

TŘEBÍZSKÝ, Václav Beneš. *Paměti Jiřího Václava Paroubka, někdy vikáře a faráře v Líbeznicích (1740–1774)*. In: REZEK, Antonín (ed.), Sborník Historický, ročník II., svazek 5, 1884, s. 303–313.

TŘEBÍZSKÝ, Václav Beneš. *Paměti Jiřího Václava Paroubka, někdy vikáře a faráře v Líbeznicích (1740–1774)*. In: REZEK, Antonín (ed.), *Sborník Historický, ročník II., svazek 6, 1884*, s. 367–3-72.

C) Monografie

BRÁTKOVÁ, Zlata. *Inventáře Archivu hlavního města Prahy: Farní úřad u Nejsvětější Trojice ve Spálené ulici na Novém Městě pražském: 1659–1959*. Praha, 2009. Online viz: <http://www.ahmp.cz/page/docs/AP-494-fara-Trojice-NMP.pdf>, cit. dne 24-06-2018.

HLAVAČKA, Milan. *Karel Albrecht*. Praha, 1997.

SKŘIVAN, Aleš. *Evropská politika 1648 – 1914*. Praha, 1999.

D) Encyklopedie

Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich (BLKO)

WURZBACH, Constantin von. *Lobkowitz, Johann Georg Christian Fürst*. In: BLKO. Díl 15. Vídeň, 1866, s. 342–345. Online viz: <http://www.literature.at/viewer.alo?objid=11770&page=346&scale=3.33&viewmode=fullscreen>, cit. dne 07-07-2018.

WURZBACH, Constantin von. *Ogilvy*. In: BLKO. Díl 21. Vídeň, 1870, s. 45. Online viz: https://de.wikisource.org/wiki/BLK%C3%96:Ogilvy,_die_Grafen#Ogilvy,_Hermann_Karl, cit. dne 07-07-2018.

Encyclopædia Britannica (EB)

CHISHOLM, Hugh (ed.). *Belle-Isle, Charles Louis Auguste Fouquet*. In: EB. Díl 3. 11. vydání. Cambridge, 1911, s. 697, 698. Online viz: https://en.wikisource.org/wiki/1911_Encyclop%C3%A6dia_Britannica/Belle-Isle,_Charles_Louis_Auguste_Fouquet, cit. dne 07-07-2018.

CHISHOLM, Hugh (ed.). *Broglie, de, s.v. Victor François, Duc de Broglie*. In: EB. Díl 4. 11. vydání. Cambridge, 1911, s. 626. Online viz: https://en.wikisource.org/wiki/1911_Encyclop%C3%A6dia_Britannica/Broglie,_de, cit. dne 08-07-2018.

Allgemeine Deutsche Biographie (ADB)

EISENHART, Johann August Ritter von. *Heckenstaller, Urban*. In: ADB. Svazek 11. Lipsko, 1880, s. 206. Online viz: https://de.wikisource.org/wiki/ADB:Heckenstaller,_Urban, cit. dne 07-07-2018.

SOMMEREGGER, Karl. *Neipperg, Wilhelm Reinhard Graf*. In: ADB. Svazek 52. Lipsko, 1906, s. 610–612. Online viz: https://de.wikisource.org/wiki/ADB:Neipperg,_Wilhelm_Reinhard_Graf, cit. dne 07-07-2018.

WINKLER. *Rutowsky, Friedrich August Graf*. In: ADB. Svazek 30. Lipsko, 1890, s. 51. Online viz: https://de.wikisource.org/wiki/ADB:Rutowsky,_Friedrich_August_Graf, cit. dne 07-07-2018.

Neue Deutsche Biographie (NDB)

HOCHEDLINGER, Michael. *Moritz*. In: NDB. Svazek 18. Berlín, 1997, s. 143. Online viz: <http://daten.digitaler-sammlungen.de/0001/bsb00016336/images/index.html?seite=159>, cit. dne 07-07-2018.

Ottův slovník naučný

Ottův slovník naučný. 19. díl. 1897, s. 271–272.

E) Internetové zdroje

Heslo „Franz Xaver Andreas von Praidlohn“ na stránkách německé Wikipedie. Online viz: https://de.wikipedia.org/wiki/Franz_Xaver_Andreas_von_Praidlohn, cit. dne 10-03-2018.

Heslo „Emmanuel-François-Joseph Comte de Bavière“ na stránkách německé Wikipedie. Online viz: https://de.wikipedia.org/wiki/Emmanuel-Fran%C3%A7ois-Joseph_de_Bavi%C3%A8re, cit. dne 11-03-2018.

F) Další doporučená literatura

a) Originální a vydané prameny

Diarium Pragense. Das ist Ausführliche Beschreibung Alles deßen, Was sich von Anfang des letztern Böhmischen Kriegs an so wohl Bey der Belagerung und Eroberung Der Königlichen Haupt-Stadt Prag, Als auch seit deme selbige mit Königlichen Preußischen Trouppen besetzt gewesen, So dann ferner bey Verlassung derselben und des Königreichs Böhmen, sowohl in als außerhalb der Stadt Merckwürdiges zugetragen und begeben hat. Praha, 1744. Online viz: http://reader.digitaler-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10000122_00009.html, cit. dne 15-07-2018.

DLASK, Josef – KULÍŠKOVÁ, Alžběta (ed). *Zápisky sedláka Josefa Dlaska: Měl jsem nestálé štěstí*. Turnov, 2015.

DLASK, Josef – KUTNAR, František. *Paměti sedláka Josefa Dlaska*. Praha, 1941.

DLASK, Josef – VANĚK, Václav. *Zápisky Josefa Dlaska, rolníka v Dolánkách u Turnova: 1716–1853*. Turnov, 1898.

PEKAŘ, Josef. O smyslu českých dějin. Praha, 1990. (Kapitola *Paměti sedláka Josefa Dlaska*, s. 357–375.)

PODLAHA, Antonín. *Paměti Kryštofa Vojtěcha Hubatia z Kotnova, faráře u P. Marie před Týnem v Praze z let 1735-1744*. In: Časopis katolického duchovenstva, 1922, str. 123-130. Online viz: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=7943>, cit. dne 15-07-2018.

ŠEBESTA, Eduard (ed.). *Prameny k dějinám Prahy v létech 1740-1784. [Část] 1, Dopisy J. Tadeáše Hubatia z Kotnova hraběti F.V. z Trautmansdorfu 1741 až 1744.* Praha, 1912.

ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *Paměti Václava Antonína Meissnera, souseda turnovského, z l. 1538–1744.* In: *Od Ještěda k Troskám 1, č. 7 a 8.* 1923, s. 174–182.

b) Monografie

ČORNEJOVÁ, Ivana – RAK, Jiří – VLNAS, Vít. *Habsburkové v českých dějinách: Ve stínu tvých křídel.* Praha, 2012.

ERBEN, Karel Jaromír. *Die Primatoren der kön. Altstadt Prag.* Praha, 1858

GOLL, Jaroslav. *Válka o země Koruny české (1740-1742).* Praha, 1915.

HERRE, Franz. *Marie Terezie: Velká žena na habsburském trůně.* Praha, 2012.

KALISTA, Zdeněk. *České baroko: Studie, texty, poznámky.* Praha, 1941.

LIŠKOVÁ, Marie. *Vláda Karla Albrechta Bavorského v Čechách (1741-1742).* Praha, 1950.

MAUR, Eduard. *Československé dějiny 1648-1781.* Praha, 1983.

NAHODIL, Otakar – ROBEK, Antonín. *České lidové kronikářství.* Praha, 1960.

NEUMANNOVÁ, Kamila. *Francouzi a Bavoři v Praze roku 1741-3.* Praha, 1940.

PELCL, František Martin. *Geschichte der Böhmen, von den ältesten bis auf die neuesten Zeiten: von den ältesten bis auf die neuesten Zeiten.* 2. díl. Praha, 1817.

RICHTER, Karel. *Trenk: Životní příběh geniálního válečníka.* Praha, 2004.

RICHTER, Karel. *Třeba i železem a krví: Prusko-rakouské války 1740–1866.* Praha, 2007.

RYANTOVÁ, Marie – VOREL, Petr (edd.). *Čeští králové.* Praha, 2008

SLAVÍK, František. *Pruské usilování o země české.* Praha, 1901.

SLÁDEK, Miloš. *Malý svět jest člověk aneb výbor z české barokní prózy.* Praha, 1995.

SVÁTEK, Josef. *Dějiny panování císařovny Marie Teresie. Část 1.* Praha, 1897.

TAPIÉ, Victorin Lucien. *Marie Terezie a Evropa: Od baroka k osvícenství.* Praha, 1997.

TICHÁ, Zdeňka. *Kroniky válečných dob: Lamentací země moravské, Paměti prostějovské, Paměti Kocmáňkovic, Paměti Harantovic.* Praha, 1975.

VAŠICA, Josef. *České literární baroko.* Brno, 1995.

VONDRA, Roman. *České země v letech 1705-1792: Věk absolutismu, osvícenství, paruk a třírohých klobouků.* Praha, 2010.

c) Články

- BOUCHAL, Josef V. *František Václav Felíř a jeho letopis*. In: Sborník Historického kroužku, ročník VIII., číslo 2, 1899, s. 91-95.
- HORÁKOVÁ, Michaela. *Ke specifické barokních paměti*. In: Sb. z konference Paměti - způsob zobrazení skutečnosti. Olomouc, 2001. s. 107-115
- LIŠKOVÁ, Marie. *Praha za války o země koruny české (1741–1742)*. In: Pražský sborník historický 1967–1968, Praha, 1968, s. 58–81.
- LIŠKOVÁ, Marie. *Válečné výdaje a škody v pražských městech v letech 1741–1744*. In: Documenta Pragensia, 6/1, Praha, 1986, s. 249–273.
- PAVLÍČKOVÁ, Radmila – PRCHAL, Vítězslav. *Dopisy Maxmiliána Hillebrandta hraběti Vratislavovi z Mitrovic z obsazené Prahy roku 1742*. In: Theatrum historiae 8, 2011, s. 121–149.
- SKŘIVAN, Aleš. *Války o rakouské dědictví 1740-1748*. In: Historický obzor, ročník 12, č. 1-2, 2001, s. 2-9.
- STELLNER, František. *Prusko za válek o rakouské dědictví*. In: Historický obzor, ročník 4, č. 5-6, 1993, s. 122-126.
- TICHÝ, František. *Ku pobytu francouzského a bavorského vojska r. 1741 v Praze*. In: Časopis Společnosti přátel starožitností českých, 1908, s. 199–201.
- TUPETZ, Theodor. *Die baierische Herrschaft in Böhmen. 1741-1742*. In: Historische Zeitschrift, sv. 42, Mnichov, 1879, s. 385-441.
- VOGELTANZ, Jan. *Los terremotos de Lima y Lisboa según los Anales de Francisco Wenceslao Felíř*. In: Ibero-Americana Pragensia: Anuario del Centro de Estudios Ibero-Americanos de la Universidad Carolina de Praga / 23, 1989 [vyd. 1991], s. 183-188.
- VOGELTANZ, Jan. *Měnová problematika v Letopise Františka Václava Felíře*. In: Numismatické listy 45, č. 2, 1990, s. 33–45.

Seznam příloh

Příloha 1 – Zmínky o událostech během okupace Prahy	i
Příloha 2 – Vývoj ceny koně během okupace	iii
Příloha 3 – Ukázky z pramenů	iv

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Zmínky o událostech během okupace Prahy (1741–1743) v pramenech.....	i
Tabulka č. 2: Vývoj ceny koně během okupace Prahy (1742).....	iii

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Ukázka z Felířova letopisu	iv
Obrázek č. 2: Ukázka z Pamětí pražských	v
Obrázek č. 3: Ukázka z prvního dílu Lothova letopisu	vi
Obrázek č. 4: Ukázka z Paroubkových pamětí	vii

Příloha 1 – Zmínky o událostech během okupace Prahy

Tabulka č. 1: Zmínky o událostech během okupace Prahy (1741–1743) v pramenech

Událost	Felš	Paměti	Loth	Paroubek
Dobývání Prahy roku 1741	ano	ano	ne	ano
Přípravy na okupaci Prahy, 1741	ano	ano	ne	ne
Vyjednávání o kapitulaci Prahy, 1741	ano	ano	ne	ne
Rozložení obléhacích vojsk před napadením města, 1741	ano	ano	ne	ano
Bilance padlých po dobytí Prahy, listopad 1741	podrobně	méně podrobně	ne	méně podrobně
Vjezd Karla Albrechta do Prahy, 26. 11. 1741	ano	ne	ano (později)	ne
Městská delegace u KA, 26. 11. 1741	ne	ano	ne	ne
Prohlášení KA králem, 7. 12. 1741	ano	ano	ne	ano
Holdování stavů KA, 19. 12. 1741	ano	podrobně	ne	velmi málo
Odjezd KA z Prahy, 28. 12. 1741	ano	ne	ne	ano
Zvolení KA císařem, 24. 1. 1742	ano	podrobně	ne	velmi málo
Vyplácení peněz francouzské okupační správě	sleduje měsíčně	opsaný patent	ano	ano
Zákaz měšťanům držet zbraně během okupace města	ano	ano	ne	ne
Nařízení měšťanům odevzdat okupační správě cín a olovo	ano	ano	ano	ne
Ekonomická situace ve městě během okupace	ano	ano	ano	ano
Vývoj ceny koně během okupace	ano	ano	ano	ano
Francouzské rabující výpady do okolí Prahy, 1742	ano	ano	ano	ano
Výpad do Libně, Vysočan a okolí, 20. 9. 1742	ano	ne	ano	ne
Výpad k břevnovskému klášteru, 22. 9. 1742	ne	ano	ano	ne

Usazení Francouzů u Libně a Vysočan 24. 9. 1742	ano	ano	ano	ne
Rabování Francouzů na Zbraslavi, září 1742	ano	ano	ano	ano
Přehledy cen potravin v okupované Praze, 1742	ano	ano	ano	ano
Poškození Prahy během okupace, 1742	ano	ano	ano	ano
Vypálení Černínského paláce, srpen 1742	ano	ano	ne	ano
Vypálení vsi Břevnov, září 1742	ano	ano	ano	ne
Vypálení dvoru na Střížkově, září 1742	ano	ano	ne	ne
Osekání pražských vinic během okupace, 1742	ano	ano	ne	ano
Pokácení pražských zahrad a obor během okupace, 1742	ano	ano	ano	ano
Rabování rakouských vojáků během francouzské okupace, 1742	ano	ne	ne	ano
Bombardování a dobývání Prahy rakouskou armádou, 1742	velmi podrobně	ano	ano	ano
Odchod rakouských vojáků od Prahy k přicházející francouzské posile, září 1742	ano	ano	ne	ano
Výpady francouzských vojáků do okolí Prahy od září 1742	ano	málo	ano	ano
Působení saského vojska v Praze a okolí, 1741	ano	ne	ne	ano
Působení Prusů v Čechách v první fázi války	ano	ne	ne	ano
Návštěva pruského krále v Praze, 21. 1. 1742	ano	ano	ne	ne
Odchod velké části okupačních vojsk v polovině prosince 1742	ano	ano	ano	ano
Opuštění Vyšehradu okupačním vojskem, 28. 12. 1742	ano	ano	ano	ano
Opuštění Prahy zbytkem okupačního vojska, 2. 1. 1743	ano	ano	ano	ano
Příjezd Marie Terezie do Prahy, 29. 4. 1743	ano	podrobně	podrobně	ano
Korunovace Marie Terezie, 12. 5. 1743	ano	podrobně	podrobně	ano

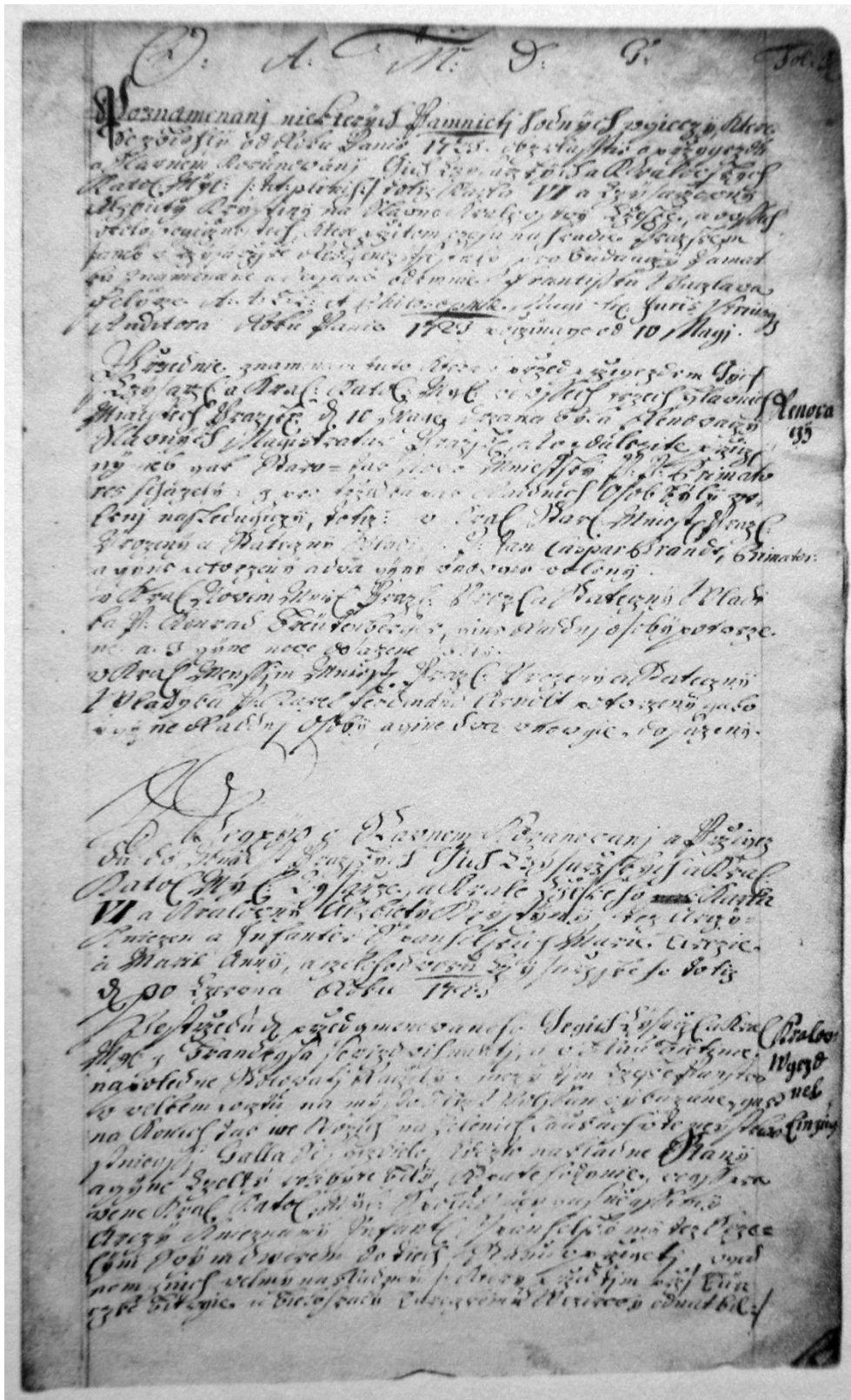
Příloha 2 – Vývoj ceny koně během okupace

Tabulka č. 2: Vývoj ceny koně během okupace Prahy (1742)

Datum	Felíř	Paměti	Loth	Paroubek
15. srpna 1742	1 zl.	—	—	—
22. srpna 1742	2 kr.			
25. srpna 1742	—	—	—	francouzský kůň – 1 zl. 3 kr. 1 libra koně – 15 kr.
3. září 1742	—	15 kr.	—	—
9. září 1742	1 libra koně – 12 kr. „hezčí“ kůň – 18 kr.	—	—	—
13. září 1742	1 libra koně – 24 kr.	—	—	—
22.– 24. září 1742	libra koně – 15 kr.	—	—	—

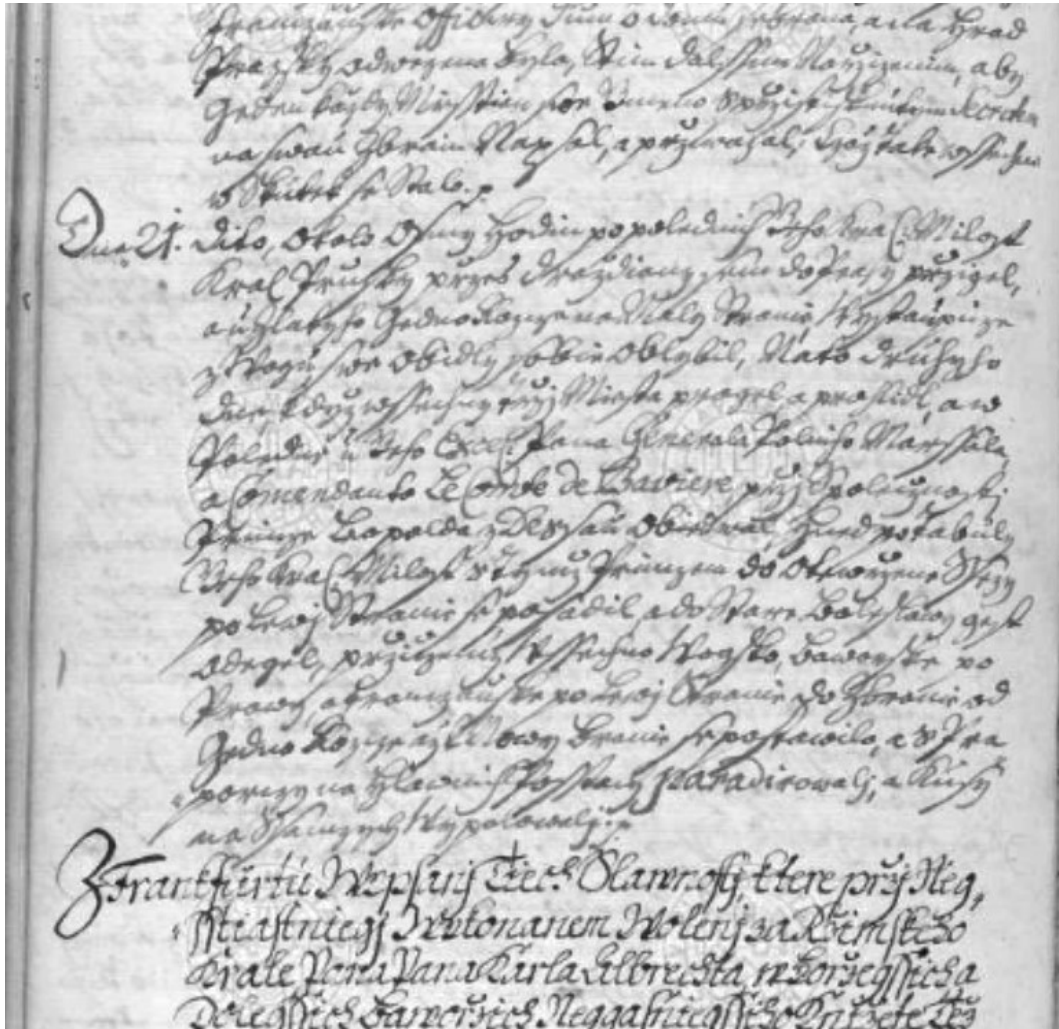
Příloha 3 – Ukázky z pramenů

Obrázek č. 1: Ukázka z Felířova letopisu (foto převzato z FELÍŘ, František Václav. Letopis 1723–1756. Ed. Jan Vogeltanz. Praha 2011, s. 11)



Obrázek č. 2: Ukázka z Paměti pražských (foto převzato ze stránek Archivu hlavního města Prahy, kde je dílo zdigitalizováno. Online viz:

<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=E1BD397CB72711DF820F00166F1163D4&scan=50#scan50>, cit. dne 08-08-2018)



Obrázek č. 3: Ukázka z prvního dílu Lothova letopisu (foto VJ)

